

bp Paweł Socha

Rozwój kultu Bożego Miłosierdzia w Polsce i na świecie

Miłosierdzie Boga jest fundamentalnym tematem Biblii i jest głoszone nieustannie w posłannictwie ewangelizacyjnym Kościoła. Zgłębiają je teologowie i głosi je Urząd Nauczycielski Kościoła¹. W niniejszym opracowaniu chodzi o kult Miłosierdzia Bożego w formach proponowanych przez św. Faustynę Kowalską (1905-1938) na podstawie jej prywatnych objawień.

Ks. prof. I. Różycki w 50. rocznicę objawienia św. Faustynie Kowalskiej obrazu Miłosierdzia Bożego wygłosił na sympozjum zorganizowanym przez J. Em. ks. Kardynała Metropolite Krakowskiego Franciszka Macharskiego w dniach 19-20 lutego 1981 r. wykład, w którym omówił: „*postacie nabożeństwa i obietnice do nich przywiązane*”, oczywiście w świetle objawień prywatnych św. Faustyny². Chodzi konkretnie o następujące formy nabożeństw: cześć obrazu Jezusa Miłosiernego, święto Miłosierdzia Bożego w drugą niedzielę po Wielkanocy, koronka do Miłosierdzia Bożego, wreszcie Godzina Miłosierdzia, czyli trzecia godzina po południu – godzina śmierci na krzyżu naszego Zbawiciela i szerzenie kultu Miłosierdzia Bożego. W części pierwszej, która ma charakter analizy teologicznej treści prywatnych objawień otrzymywanych przez św. Faustynę, ks. prof. I. Różycki wyjaśnia, że w świetle *Dzienniczka* spisanego przez Świętą „*do istoty nabożeństwa należą nie tylko wielkie obietnice, ale także wymagania; na pierwszym miejscu zaś nieodzownie koniecznym składnikiem nabożeństwa jest czynna miłość bliźniego*”³.

W tym świetle rysuje się zakres tematu niniejszego opracowania. Zagadnienie jest bogate w treść i dlatego z konieczności trzeba ograniczyć się do wyboru najważniejszych osób, wspólnot i wydarzeń, które wpływały na rozwój kultu Miłosierdzia Bożego w Polsce i na świecie w ciągu ponad 60 lat.

1. Historia kultu Miłosierdzia Bożego do wybuchu II wojny światowej (1931–1939)

W *Dzienniczku* czytamy: „*Płock 22 II 1931 r. Wieczorem, kiedy byłam w celi, ujrzałam Pana Jezusa ubranego w szacie białej, jedna ręka wzniesiona do błogo-*

sławieństwa, a druga dotykała szaty na piersiach, z uchylenia szaty na piersiach wychodziły dwa wielkie promienie, jeden czerwony, a drugi błądy.

W milczeniu wpatrywałam się w Pana, dusza moja była przejęta bojaźnią, ale i radością wielką. Po chwili powiedział Jezus: „Wymaluj obraz według rysunku, który widzisz z podpisem: Jezu, ufam Tobie. Pragnę, aby ten obraz czczono najpierw w kaplicy waszej i na całym świecie. Obiecuję, że dusza, która czcić będzie ten obraz, nie zginie. Obiecuję także już tu na ziemi zwycięstwo nad nieprzyjaciółmi, a szczególnie w godzinę śmierci. Ja sam bronię ją będę jako swej chwały⁴.

...Pragnę, aby było Miłosierdzia święto. Chcę, aby ten obraz, który wymalujesz pędzlem, był uroczystie poświęcony w pierwszą niedzielę po Wielkanocy. Ta niedziela ma być świętem Miłosierdzia. Pragnę, aby kapłani głosili to wielkie miłosierdzie Moje względem dusz grzesznych; niech się nie lęka zbliżyć do mnie grzesznik⁵.

Datę 22 lutego 1931 r. można więc uważać za początek historii kultu Miłosierdzia Bożego w formach proponowanych przez św. Faustynę Kowalską.

Św. Faustyna była wybraną przez Boga, ale patrząc po ludzku, posłannictwo przerastało jej siły. Próby namalowania obrazu przez nią samą nie powiodły się. W 1933 r. przeniesiona do klasztoru w Wilnie, odkryła pomoc daną jej przez Boga w osobie ks. dr. Michała Sopoćki, który jako spowiednik Świętej, najpierw uważnie śledził treść objawień, a potem zaangażował artystę Eugeniusza Kazimirowskiego do namalowania Chrystusa Miłosiernego zgodnie z treścią objawień jego penitentki. Ukończony w lipcu 1934 r. obraz nie zadowalał Świętej, gdyż nie oddawał blasku chwały Chrystusa widzianego przez nią. W widzeniu jednak rozpoznała, że Chrystus Pan uznał ten obraz za wystarczający⁶.

Ks. M. Sopoćko zawiesił obraz w korytarzu klasztoru Sióstr Bernardynek⁷. Nalegania św. Faustyny, by obraz był zawieszony w kościele, z powołaniem się na wolę Chrystusa, sprawiły, że ks. M. Sopoćko zawiesił obraz Miłosiernego Jezusa w oknie krużganku Ostrej Bramy jako dekorację na triduum, które odprawiano 26–28 kwietnia 1935 r. na zakończenie jubileuszu Odkupienia przed niedzielą przewodnią. Niedziela ta w świetle objawień była przewidziana na święto Miłosierdzia Bożego.

Postawa abpa R. Jałbrzykowskiego w świetle przepisów prawa kanonicznego i specjalnego dekretu Kongregacji Świętego Oficjum, wydanego 26 maja 1936 r.⁸, była konsekwentna. W dekrete zawarty był zakaz propagowania wszelkich form kultu, które pochodzą z prywatnych objawień nie zatwierdzonych przez Kościół. Dopiero w trzy lata po namalowaniu obrazu, 3 kwietnia 1937 r., ks. M. Sopoćko uzyskał zezwolenie ks. arcybiskupa na zawieszenie go w kościele św. Michała, którego był rektorem⁹. Wcześniej Archidiecezjalna Komisja Artystyczna wydała pozytywną opinię o obrazie. Ks. M. Sopoćko w dniu projektowanego święta Miłosierdzia Bożego, czyli w niedzielę po Wielkanocy 4 kwietnia 1937 r., poświęcił uroczy-

ście obraz i zawiesił go w kościele św. Michała po stronie lekcji obok wielkiego ołtarza¹⁰.

Podobne trudności napotykał ks. M. Sopoćko z wprowadzeniem święta Miłosierdzia Bożego. Znając uprzedzenia do objawień prywatnych, spowiednik s. Faustyny starał się przygotować opracowanie naukowe na ten temat¹¹. W czasie Kongresu Mariologicznego w Wilnie w dniach 1-3 lipca 1937 r. przekonał teologów o potrzebie kultu Miłosierdzia Bożego przez specjalne święto, uzyskując zgodę i rezolucję, którą miano wysłać do Stolicy Świętej. Ks. Arcybiskup Wileński nie zgodził się na wysłanie do Rzymu podjętej przez teologów rezolucji. Biskupi, którzy w czasie obrad synodalnych w Częstochowie otrzymali opracowanie ks. M. Sopoćki pt. *Miłosierdzie Boże*, wysunęli wobec autora zarzut, że nie stosuje się do dekretu wydanego przez Kongregację Świętego Oficjum.

Ks. M. Sopoćko odwiedził św. Faustynę w lipcu 1937 r. Została bowiem przeniesiona w 1936 r. najpierw do Walendowa k. Warszawy, a następnie w maju tegoż roku do domu Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia do Krakowa-Łagiewnik. W czasie tej wizyty Święta wręczyła swemu spowiednikowi *Dzienniczek*, w którym znalazł on nowennę i koronkę do Miłosierdzia Bożego oraz szereg wezwań na cześć Miłosierdzia Bożego. Z tych wezwań ks. M. Sopoćko ułożył litanie do Miłosierdzia Bożego.

Po śmierci św. Faustyny 26 listopada 1938 r. ks. M. Sopoćko wręczył biskupom zgromadzonym na konferencji Episkopatu w Częstochowie obszerny memoriał, w którym podawał teologiczne uzasadnienie ustanowienia święta Miłosierdzia Bożego. W memoriale nic nie wspomina o objawieniach św. Faustyny, gdyż taka była wola jego biskupa ordynariusza. Biskupi nie podjęli żadnej decyzji w tej sprawie.

Ponieważ wynikało z *Dzienniczka*, że modlitwy te podyktował Świętej sam Chrystus, ks. M. Sopoćko chciał je wydrukować, by służyły wiernym. Jednak w Wilnie Kuria Arcybiskupia odmówiła *imprimatur*. Zwrócił się wówczas do Kurii Arcybiskupiej w Krakowie i po uzyskaniu zezwolenia opublikował modlitwy drukiem w 1937 r. Książeczkę ozdobił obrazek Jezusa Miłosiernego, stanowiący kopię obrazu p. Kazimierowskiego, a wykonany przez p. Bałzukiewiczównę.

Z przedłożonych danych wynika, że posłannictwo św. Faustyny z wielką pomocą ks. M. Sopoćki, a także drugiego jej spowiednika o. J. Andrasza SJ wchodziło w praktykę i w życie z dużymi oporami i bardzo powoli.

2. Rozwój kultu Miłosierdzia Bożego do czasu wydania *Notyfikacji* (1940-1959)

Stosunek władz duchownych do kultu Miłosierdzia Bożego w nowej formie zmienił się znacznie wraz z wybuchem drugiej wojny światowej. Jako przepowiednia wojny odczytane zostały słowa *Dzienniczka*, w których opisuje Święta swoją wizję

z 13 września 1935 r.: „Ujrzałam Anioła, wykonawcę gniewu Bożego [...]; zaczęłam prosić Anioła, aby się wstrzymał chwil kilka, aż świat będzie czynić pokutę. [...] W tej chwili ujrzałam Tróję Przenajświętszą. Wielkość majestatu Jego przenikła mnie do głębi i nie śmiałam powtórzyć błagania mojego. W tej samej chwili uczułam w duszy swojej moc łaski Jezusa. [...] Zaczęłam błagać Boga za światem słowami wewnętrznymi słyszanyymi. Kiedy się tak modliłam, ujrzałam bezsilność Anioła. [...] Z taką mocą wewnętrzną jeszcze się nigdy nie modliłam jako wtenczas. Słowa, którymi błagałam Boga, są następujące: Ojcie Przedwieczny, ofiaruję Ci Ciało i Krew, Duszę i Bóstwo najmilszego Syna Twojego, a Pana naszego Jezusa Chrystusa za grzechy nasze i świata całego; dla Jego bolesnej męki miej miłosierdzie dla nas”¹². W obliczu okrucieństw wojny zaczęto uciekać się do Boga, prosząc o Jego miłosierdzie i zmiłowanie. Wykorzystywano wydane w Krakowie książeczki z modlitwami do Miłosierdzia Bożego. Ks. Arcybiskup Wileński zezwolił również 7 lutego 1940 r. na przedruk tych modlitw w Wilnie i na ich rozprowadzanie wśród wiernych. Do rozpropagowania nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego przyczyniły się w dużej mierze nauki pasyjne, jakie w katedrze wileńskiej wygłaszał ks. M. Sopoćko w każdą niedzielę Wielkiego Postu. Jak podaje naoczny świadek, który słuchał tych kazań – bp E. Kisiel – wierni tłumnie uczęszczali na te nauki, a kaznodzieja przemawiał jakby w mistycznym uniesieniu i z wielką mocą.

Okoliczności te sprawiły, że nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego zaczęło się szerzyć wśród Polaków z wielkim entuzjazmem i żarliwością. Przez Polaków emigrujących do innych krajów świata nabożeństwo to docierało również i poza granice Polski. Dlatego w tej części najpierw będzie omówiony rozwój nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego w Polsce, a następnie poza jej granicami.

2.1. Rozwój kultu Miłosierdzia Bożego w Polsce do 1959 r.

W szerzeniu kultu Miłosierdzia Bożego w nowej formie w omawianym okresie należy wyróżnić dwie płaszczyzny: pobożność ludową oraz badania teologów i stanowisko Magisterium Kościoła.

W pobożności ludowej najpierw rozpowszechnił się bardzo kult obrazu Jezusa Miłosiernego. Również nowenna do Miłosierdzia Bożego przed niedzielą przewodnią, koronka do Miłosierdzia Bożego wraz z litanią przyjmowane były przez lud wierny z entuzjazmem. Terenem najbardziej rozwiniętego kultu Miłosierdzia Bożego stało się Wilno, a szczególnie kościół św. Michała, gdzie pracę duszpasterską pełnił ks. M. Sopoćko.

Drugim ośrodkiem stał się Kraków. Już 7 marca 1943 r. o. Józef Andrasz SJ w kaplicy Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia w Krakowie-Łagiewnikach poświęcił obraz Jezusa Miłosiernego, namalowany przez Adolfa Hylę jako wotum za ocalenie rodziny z wypadków wojennych. S. przełożona I. Krzyżanowska zamówiła u A. Hy-

ły obraz o wymiarach odpowiadających wnęce bocznego ołtarza. Drugi obraz u lwowskiego malarza Stanisława Batowskiego zamówiła przełożona generalna m. M. Moraczewska. Obydwa obrazy były gotowe jesienią 1943 r. Kard. A. Sapieha rozstrzygnął, że w kaplicy sióstr pozostanie obraz A. Hyły, a obraz S. Batowskiego przekazał do kościoła Miłosierdzia Bożego na ul. Smoleńsk¹³. Nowy obraz A. Hyły poświęcił o. J. Andrasz SJ 16 kwietnia 1944 r., czyli w niedzielę Miłosierdzia Bożego. Od tego czasu pierwsza niedziela po Wielkanocy była obchodzona w Łagiewnikach jako święto Miłosierdzia Bożego, z udziałem licznej rzeszy pielgrzymów. W 1951 r. kard. A. Sapieha udzielił odpustu zupełnego na okres 7 lat osobom nawiedzającym to miejsce¹⁴.

Rozwój nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego w okresie powojennym ułatwiały wydane w dużych ilościach broszury¹⁵ i obrazki. Wierni zapoznawali się w tych broszurach z życiem i objawieniami św. Faustyny oraz mogli modlić się według proponowanych form nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego.

Równocześnie z pojawieniem się publikacji popularnych, przeznaczonych dla wiernych, rosło zainteresowanie tematem Miłosierdzia Bożego w świetle objawień św. Faustyny u teologów. Najważniejsze opracowania wydali: o. Jacek Woroniecki OP¹⁶ i ks. M. Sopoćko¹⁷. Spowiednik św. Faustyny wydał też dalsze prace poświęcone pogłębieniu teologicznemu i szerzeniu kultu Miłosierdzia Bożego¹⁸.

Teologowie zebrani 8 kwietnia 1948 r. w Krakowie na zjeździe Towarzystwa Teologicznego powzięli rezolucję i skierowali ją jako prośbę do Stolicy Świętej o ustanowienie święta Miłosierdzia Bożego. Profesorowie wydziałów teologicznych i seminariów duchownych, opowiadając się za rezolucją, szli po linii wniosku Episkopatu Polski, jaki został przesłany do Stolicy Świętej w sprawie zatwierdzenia święta Miłosierdzia Bożego w myśl objawień św. Faustyny. Także rozgłośnia Radia Watykańskiego nadała 27 lutego 1948 r. audycję o św. Faustynie i jej posłannictwie.

Ponieważ na wniosek Episkopatu Polski nie było odpowiedzi ze Stolicy Apostolskiej, Komisja Główna Episkopatu zwróciła się do abpa R. Jałbrzykowskiego, ordynariusza archidiecezji wileńskiej rezydującego w Białymstoku, z prośbą o uwagi na ten temat. W odpowiedzi z 30 listopada 1951 r. ks. arcybiskup relacjonuje swój pogląd na temat „rzekomych objawień – widzeń s. Faustyny ze Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia i nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego, propagowanego przez ks. M. Sopoćkę, ks. Andrasza SJ, XX. Marianów i in”. We wstępie dostojny autor podaje: „Miłosierdzie Boże uwielbiam i o nie Pana Boga zawsze błagam, ale o nabożeństwie do Miłosierdzia Bożego, proponowanym na tle objawień – wizji s. Faustyny moje zapatrywania są bardzo negatywne dla bardzo różnych powodów”¹⁹. Potem autor wymienia powody:

- „1) ze względu na przepisy prawa kanonicznego, k. 1259 i 1279, które nakazują ordynariuszowi diecezji wielką ostrożność, jeśli chodzi o zatwierdzenie modlitw i praktyk pobożnych, a zwłaszcza obrazów niezwykłych «insolitas»,
- 2) ze względu na dekret Świętej Kongregacji Oficjum z dnia 26 maja 1936 r. o nie wprowadzaniu nowych form kultu czy pobożności;

3) ze względu na niewłaściwy, niezgodny z duchem Kościoła św. sposób propagowania tego nabożeństwa”²⁰.

Po wyjściu na wolność w 1956 r. Prymas Polski kard. Stefan Wyszyński powrócił do tej sprawy, kierując do ówczesnego Wikariusza Kapitulnego archidiecezji wileńskiej w Białymstoku, ks. prał. Adama Sawickiego, prośbę o podanie odpowiedzi w języku łacińskim na następujące trzy pytania:

- 1) opinia ks. prałata o nabożeństwie do Miłosierdzia Bożego,
- 2) jak szeroko jest ono rozpowszechnione w diecezji?,
- 3) czy nabożeństwo to ma aprobatę biskupa?

W piśmie z 24 lutego 1957 r. skierowanym do ks. prał. Sawickiego zaznaczył ks. Prymas, że czyni to na zlecenie Kongregacji Świętego Oficjum. Ks. prał. A. Sawicki zlecił zbadanie tej sprawy cenzorowi ksiąg, prał. Antoniemu Cichorowskiemu. Na podstawie otrzymanej opinii z 20 maja 1957 r. wystosował odpowiedź do ks. Prymasa z 2 kwietnia 1957 r. Autor zaznacza, że sprawa kultu Miłosierdzia Bożego w formie proponowanej przez s. Faustynę Kowalską wymaga autorytatywnego stwierdzenia wiarygodności jej prywatnych objawień. Za rządów abpa R. Jałbrzykowskiego i ks. prałata, a potem bpa A. Sawickiego kult Miłosierdzia Bożego w formie proponowanej przez s. Faustynę nie był propagowany na terenie archidiecezji wileńskiej. Szerzył się spontanicznie bez udziału Urzędu Nauczycielskiego Kościoła²¹.

W omawianym okresie kult obrazu Miłosiernego Jezusa stał się poważnym problemem. Ks. M. Sopoćko zakwestionował interpretację obrazu daną przez o. J. Andrasza w broszurze *Miłosierdzie Boże, ufamy Tobie!* Według tej interpretacji Zbawiciel ubrany w białą szatę jako lekarz w szpitalu idzie po ziemi, lecząc chorą ludzkość. Dlatego artysta Hyła wykonał wiele obrazów na tle morza, gór, kwiatów, fabryk itp., co nie jest zgodne z wizją s. Faustyny. Komisja oceniająca obrazy T. Okonia i A. Michalaka 29 czerwca 1954 r. orzekła, „Obraz p. Okonia zbyt przypominający obrazy Hyły, od których należy w myśl założenia odstąpić”²².

2.2. Kult Miłosierdzia Bożego w „nowej formie” poza granicami Polski do 1959 r.

Z opracowania ks. J. Chróściechowskiego²³ wynika, że pośrednikiem w przeszczerpieniu nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego do Stanów Zjednoczonych i do Meksyku był ks. Józef Jarzębowski, marianin, któremu niemal cudownie udało się w 1941 r. przedostać w czasie trwania wojny światowej przez Rosję i Japonię do Stanów Zjednoczonych. Ks. J. Jarzębowski przed wyjazdem otrzymał od ks. M. Sopoćki memoriał o nabożeństwie do Miłosierdzia Bożego z prośbą, by go wydał za granicą. Memoriał ten został wydany w Detroit w USA w 1943 r. – na prawach rękopisu. Już w 1941 r. Siostry Felicjanki w USA wydały po polsku nowennę,

litanię i koronkę do Miłosierdzia Bożego wraz z obrazkiem Najmiłosierniejszego Zbawiciela oraz wprowadzeniem pióra ks. J. Jarzębowskiego pod tytułem *Ojciec Miłosierdzia* (2000 egz.). Ponieważ nakład szybko został wyczerpany i napływały liczne podziękowania za otrzymane łaski przez praktykę tego nabożeństwa, koniecznym było wydanie nowych nakładów i odpowiadanie na liczne listy. Powstało wskutek tego w łonie prowincji amerykańskiej Księży Marianów specjalne biuro Apostolatu Miłosierdzia Bożego w Stockbridge. Pierwszym kierownikiem Apostolatu był ks. Władysław Pelczyński²⁴.

Drugi kierunek szerzenia kultu Miłosierdzia Bożego poza granicami Polski realizował się wraz z wywożonymi Polakami z Wilna na Syberię i do Kazachstanu. Z chwilą utworzenia Armii Polskiej na terenie Związku Radzieckiego i jej przemieszczania na Bliski Wschód, do Palestyny, Włoch i innych krajów Europy i Afryki wraz z żołnierzami polskimi i ich kapelanami nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego docierało również i do tych krajów.

Pod koniec 1944 r. ks. Jacek Przygoda, rektor Polskiej Misji Katolickiej w Belgii opracował broszurkę *Jezu, ufam Tobie!* W 1945 r. ks. Franciszek Cegielka SAC, rektor Polskiej Misji Katolickiej we Francji, wydał broszurkę ks. J. Przygody pt. *Ojciec Miłosierdzia*. Broszurki propagujące nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego ukazały się następnie w Niemczech, a także w Anglii i Australii, głównie dla uchodźców polskich²⁵.

Od 1950 r. wielką rolę w szerzeniu kultu Miłosierdzia Bożego odegrali Księża Pallotyni. We Francji wydali *Modlitwy do Miłosierdzia Bożego*²⁶, a także opracowanie ks. Alojzego Misiaka SAC pt. *O Miłosierdziu Bożym. Wyjątki z Dzienniczka Siostry Faustyny*²⁷ oraz tysiące obrazków i ulotek o nabożeństwie do Miłosierdzia Bożego. Ks. Fr. Cegielka SAC wydał w USA w 1954 r. obszernie opracowanie pt. *Siostra Faustyna, szafarka Miłosierdzia Bożego*²⁸.

Wraz z księżmi marianami i pallotynami współpracowali jezuici, franciszkanie. Także wielu księży duszpasterzy polskich pracujących na emigracji uczestniczyło w szerzeniu kultu Miłosierdzia Bożego w różnych krajach Europy i innych częściach świata. O zasięgu oddziaływania nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego może świadczyć liczba wersji językowych, w jakich było wydawane opracowania teologiczne i nabożeństwo. Według ks. J. Chróściechowskiego dzieła teologów, szczególnie ks. M. Sopoćki i o. J. Woronieckiego oraz obrazki wraz z nowenną i koronką lub tylko z koronką do Miłosierdzia Bożego ukazały się w następujących językach: angielskim, francuskim, hiszpańskim, portugalskim, włoskim, niemieckim, łacińskim. Same zaś teksty nabożeństw i akt strzelisty: *Jezu, ufam Tobie!* Umieszczony na obrazkach Miłosiernego Jezusa przetłumaczone zostały na język: litewski, łotewski, holenderski, flamandzki, czeski, słowacki, ukraiński, węgierski, kroacki, w kilku językach Indii, Afryki i Azji, zwłaszcza Goa, Singapuru, Korei itp. P.M. Winowska w swoim opracowaniu o S. Faustynie mówi o przekładach nabożeństwa i publikacjach obrazka Jezusa Miłosiernego w około 60 językach i narzeczach świata²⁹.

Należy podkreślić, że wydawnictwa te z zasady zaopatrzone były w *imprimatur* biskupów poszczególnych krajów.

W szerzeniu kultu Miłosierdzia Bożego w duchu objawień św. s. Faustyny pojawiły się przerosty i wypaczenia. Pobożność ludowa często szuka nadzwyczajności i usiłuje bądź interpretować niektóre obietnice objawień prywatnych zbyt mechanicznie, bądź nadawać im inne znaczenie niż treści objawienia publicznego w Kościele. Można wyróżnić kilka szczególnie łatwo zauważalnych niejasności:

- 1) błędna interpretacja posłannictwa i obietnic, zwłaszcza związanych z obchodem święta Miłosierdzia Bożego,
- 2) błędny przekład niektórych formuł z *Dzienniczka*, szczególnie w języku włoskim, francuskim i in.,
- 3) w duszpasterstwie polonijnym interpretowano czasem promienie białe i czerwone z obrazu Miłosiernego Jezusa jako symbol flagi polskiej.

Gdy się do tego doda podszywanie się pod autorytet prymasa A. Hlonda w redagowaniu modlitwy o beatyfikację S. Faustyny i inne nierozważne działania ludzi nadgorliwych, wówczas nie trzeba się dziwić, że pojawił się dokument Św. Oficjum ograniczający nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego w formach proponowanych przez św. Faustynę.

3. Kult Miłosierdzia Bożego od wydania *Notyfikacji* do jej odwołania (1959-1978)

3.1. Sens dokumentu Kongregacji Św. Oficjum

7 marca 1959 r. Kongregacja Świętego Oficjum ogłosiła w *L'Osservatore Romano*, przedrukowaną następnie w AAS (1959/271), następującą *Notyfikację*: „Podaje się do wiadomości, że Najwyższa Kongregacja Świętego Oficjum, zbadawszy widzenia i objawienia przypisywane S. Faustynie Kowalskiej ze Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia, zmarłej w 1938 r. blisko Krakowa, postanowiła, co następuje:

1. Należy zakazać rozpowszechniania obrazów i pism, które przedstawiają nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego w formach proponowanych przez tę s. Faustynę.
2. Zadanie usunięcia wymienionych obrazów, jakie ewentualnie już zostały wystawione do kultu, powierza się roztropności biskupów”.

Jeszcze tego miesiąca 15 marca w rubryce „Ksiądz odpowiada” ukazało się w *L'Osservatore della Domenica* wyjaśnienie dotyczące opublikowanej *Notyfikacji*: „Miłosierdzie Boże triumfuje w całej historii ludzkości i jest prawdą, że Pismo św., a zwłaszcza Ewangelia, jak również liturgia św. są jakby ciągłym rozmyśleniem i ciągłym wychwalaniem miłosierdzia Bożego. Św. Oficjum w żaden

sposób nie miało intencji potępienia nabożeństwa. Zechciej, czytelniku z Wene-cji, dobrze przeczytać tekst Notyfikacji Najwyższej Kongregacji Świętego Ofi-cjum: «...należy zakazać rozpowszechniania obrazów i pism, które przedstawia-ją nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego w formach proponowanych przez też s. Faustynę»”.

Mimo ponownego wyjaśnienia w podobnej rubryce w dniu 19 kwietnia 1959 r. pytania napływały nadal i dlatego „Ksiądz” z redakcji *L’Osservatore Romano* zajął się Notyfikacją po raz trzeci, ale w formie obszerniejszej. Wyjaśnienie z 2 sierpnia 1959 r. podał w pięciu punktach. Ze względu na walor doktrynalny warto przyto-czyć ten tekst:

„1. Święte Oficjum w wyżej cytowanej Notyfikacji nie wydaje, przynajmniej wy-raźnie, sądu o wartości objawień s. Faustyny, a tym mniej o jej osobie.

Jednak wydaje mi się, że z tonu samej Notyfikacji można wywnioskować, że są tam poważne zastrzeżenia co do samych widzeń i objawień.

2. Zakazuje się rozpowszechniania obrazów i pism; nie zabrania się wiernym przechowywać je u siebie. Z całą pewnością, ujęty nawet w tych granicach, zakaz stanowi jasne ostrzeżenie.

3. Drugi punkt Notyfikacji mówi: «...zadanie usunięcia wymienionych obrazów, jakie ewentualnie już zostały wystawione do kultu, powierza się roztropności biskupów».

Zauważmy umiarkowany ton rozporządzenia, które nie zakazuje, by ktoś z po-wodu prywatnego i osobistego upodobania zachował z pobożnością te obrazy w swoim domu (rozumie się jednak, że nie może ich propagować i rozpo-wszechnić).

4. Jest rzeczą oczywistą, że Notyfikacja (pragnę podkreślić, że nie jest ona zre-dagowana w formie uroczystego dekretu, jakimi są te, które umieszczają książ-kę na indeksie) nie jest niezmienna i że dlatego najwyższy autorytet Kościoła mógłby potem zmienić swój sąd. Jednakże my wierni, także i księża, dalibyśmy oczywisty dowód pychy, a także i nieposłuszeństwa, gdybyśmy uznawali nasz sąd prywatny za ważniejszy niż sąd Kościoła. Poglądy autorów, nawet poważnych, mają tylko wartość prywatną i nie mogą być stawiane na tym samym poziomie, jak decyzje np. Świętego Oficjum, które ma od Ojca Świętego mandat obrony spuścizny nauki Kościoła Katolickiego; gruntowne przestu-dowanie sprawy, czas i mądrość znacznie przewyższające te czynniki u auto-ra prywatnego towarzyszą wykonaniu tego mandatu.

5. Faktycznie Święte Oficjum nie potępiło nabożeństwa do Miłosierdzia Boże-go, tym mniej kultu związanego z nabożeństwem do Najśw. Serca Jezusowe-go (nabożeństwo w tej formie uświęcone jest tradycją i z taką mądrością obja-śnione w encyklice Piusa XI pt. *Miserentissimus Redemptor – Najmiłosier-niejszy Odkupiciel*)³⁰.

Św. Faustyna przewidywała, że jakieś doświadczenie czeka nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego. Zapisała w Dzienniczku: „W pewnej chwili, kiedy rozmawiałam z kierownikiem mojej duszy, ujrzałam wewnętrznie, szybciej niż lotem błyskawicy, duszę jego w wielkim cierpieniu, w takiej męce, że niewiele dusz Bóg dotyka tym ogniem. Cierpienie to wypływa z tego dzieła. Będzie chwila, w której dzieło to, które tak Bóg zaleca, (będzie) jakoby w zupełnym zniszczeniu i wtem wystąpi działanie Boże z wielką siłą, która da świadectwo prawdziwości. Ono będzie nowym blaskiem dla Kościoła...”³¹.

3.2. Rozwój kultu Miłosierdzia Bożego do czasu odwołania Notyfikacji (1959-1978)

Notyfikacja nie przerwała całkowicie kultu Miłosierdzia Bożego w formie proponowanej przez św. Faustynę. Księża dostosowali się do poleceń zawartych w *Notyfikacji*. Usunięto obrazy z kościołów, nie organizowano nabożeństw do Miłosierdzia Bożego na wielką skalę. Jednak wierni nadal stosowali praktyki modlitewne oraz szukali sposobów wyrażenia czci dla Miłosierdzia Bożego w formie wspólnotowej. Obraz pozostał w kaplicy Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia³² w Łagiewnikach, w niewielkiej kaplicy Księży Pallotynów w Częstochowie, w tzw. Dolinie Miłosierdzia Bożego i w wielu kaplicach i domach prywatnych. Wierni przybywali do tych miejsc prywatnie lub grupowo i modlili się nadal o rozwój kultu Miłosierdzia Bożego we właściwej i zgodnej z nauką Kościoła formie.

Jednak główny akcent położono w tym okresie na pogłębienie nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego od strony teologicznej. Chodziło zwłaszcza o wyjaśnienie wielu formuł stosowanych przez św. Faustynę, które w języku obiegowym czy w płytkim kaznodziejstwie mogły być źle interpretowane. Faktycznie bowiem zakaz Stolicy Świętej nie dotyczył kultu Miłosierdzia Bożego, ile wypaczeń, polegających na rozpowszechnianiu go w formach pozbawionych prawdziwej treści teologicznej, a czasem obarczonych powierzchowną i wadliwą wprost interpretacją objawień.

Zwłaszcza na terenie Polski podjęto usilne starania, by pogłębić temat od strony teologicznej. Powstał staraniem ks. St. Wierzbicy SAC w Częstochowie ośrodek zajmujący się naukowym badaniem Miłosierdzia Bożego pod nazwą Studium Miłosierdzia Bożego. Głównym zadaniem ośrodka było organizowanie sympozjów teologicznych, których tematyka koncentrowałaby się na problemie kultu Miłosierdzia Bożego i jego istocie. Pierwsze takie sympozjum odbyło się w Częstochowie na temat: „Wzniosłość i potrzeba Miłosierdzia Bożego” (listopad 1966); drugie dotyczyło teologii kultu Miłosierdzia Bożego (listopad 1968); uczestnicy trzeciego sympozjum zajmowali się apostołstwem pojętym jako odpowiedź człowieka na wezwanie Miłosiernego Boga (październik 1972); czwartego zaś – odpowiedzialnością człowieka za świat (październik 1975); w ramach piątego sympozjum omawiano relacje zachodzące między Miłosierdziem Bożym a zbawieniem, życiem wiecznym i pokojem (październik 1978). W spotkaniach uczestniczyli, oprócz teologów z wy-

ższych uczelni katolickich w Polsce oraz z seminariów duchownych, także kard. Stefan Wyszyński, kard. Wojtyła i wielu biskupów polskich.

Drukiem zostały wydane materiały z pierwszych czterech sympozjów. Tematyki Miłosierdzia Bożego dotyczy zwłaszcza *Ewangelia Miłosierdzia* wydana pod redakcją ks. prof. W. Granata (Pallotinum 1970) oraz *Bo Jego Miłosierdzie na wieki* (Pallotinum 1972). Obydwie pozycje są dowodem wysokiego poziomu naukowego dyskusji i wykładów, jakie miały miejsce w ramach sympozjów.

Poza granicami Polski również wydano wiele opracowań w tym czasie³³. Szczególne znaczenie posiada opracowanie w czterech tomach ks. M. Sopoćki pt. *Miłosierdzie Boga w dziełach Jego*³⁴.

Oprócz trwającej nadal pobożności ludowej, studiów naukowych ze strony biblistów, dogmatyków, liturgistów i in. teologów, na rozwój kultu Miłosierdzia Bożego wpływ istotny miało rozpoczęcie procesu informacyjnego w sprawie s. Faustyny Kowalskiej. Po wydaniu *Notyfikacji*, ówczesny abp K. Wojtyła przy okazji pobytu na sesji Soboru Watykańskiego II w 1963 r. zapytał kard. Ottavianiego, czy jest możliwe rozpoczęcie sprawy beatyfikacji s. Faustyny Kowalskiej. Kardynał miał odpowiedzieć: „*zaczynajcie jak najszybciej, dopóki żyją świadkowie*”³⁵. Wydaje się ta relacja prawdziwa, skoro w kronikach Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia pod datą 21 sierpnia 1965 r. zanotowano, iż ks. M. Sopoćko był na audiencji u ks. arcybiskupa i na zapytanie o ewentualny proces diecezjalny s. Faustyny – Jego Ekscelencja odpowiedział: „*Ta sprawa jest pierwsza u mnie, może rozpoczniemy jeszcze w tym roku*”³⁶. Faktycznie 21 października 1965 r. abp K. Wojtyła wydał decyzję rozpoczęcia procesu informacyjnego s. Faustyny Kowalskiej. Ponieważ sam wyjeżdżał do Rzymu na Sobór, więc rozpoczęcie procesu zlecił bp. Julianowi Groblickiemu³⁷. Ciekawy jest szczegół wierności arcybiskupa krakowskiego dla orzeczenia Świętego Oficjum. Otóż przez postulatora o. Izydora Borkiewicza OFM zakomunikował, że życzeniem jego jest, aby w tym dniu nie było Mszy św. przy ołtarzu Miłosierdzia, którą odprawiano w każdy czwartek, by nie stwarzać nawet pozorów szerzenia kultu według formy s. Faustyny, ponieważ mogłoby to zaszkodzić sprawie. „*Chodzimy obecnie jak po szkłe*”, wyraził się ks. metropolita. Powiedział też, że gdyby się wykazało, iż *Dzienniczek* s. Faustyny został źle przetłumaczony na język włoski – Święte Oficjum byłoby skłonne wycofać tzw. „zakaz” z 1959 r. dotyczący rozkrzewienia kultu Boga w Jego miłosierdziu według formy s. Faustyny. Już 20 września 1967 r. nastąpiło zakończenie procesu diecezjalnego s. Faustyny Kowalskiej.

Trwająca nieprzerwanie pobożność ludowa do Miłosierdzia Bożego w formie proponowanej przez s. Faustynę wraz z jej pozytywnymi skutkami, wnikliwe badania teologów, zwłaszcza biblistów i dogmatyków, wreszcie rozpoczęcie procesu informacyjnego przez metropolitę krakowskiego K. Wojtyłę wraz z ponownym przebadaniem pism Sługi Bożej i ukazaniem błędów w przekładach tych pism sprawiły, że Kongregacja Doktryny Wiary odwołała wydaną w 1959 r. *Notyfikację*.

4. Rozwój kultu Miłosierdzia Bożego po odwołaniu *Notyfikacji*

W tej części należy najpierw omówić sam dekret odwołujący *Notyfikację*, następnie studia teologów polskich w dziedzinie teologii i rozwoju kultu Miłosierdzia Bożego w Polsce i wreszcie rozwój kultu Miłosierdzia Bożego poza granicami Polski. Należy zaznaczyć, że każdy z wymienionych tematów nadaje się na odrębne opracowanie ze względu na zakres treści, jaki obejmuje³⁸. Z konieczności więc poruszone zostaną jedynie główne kierunki działań niektórych osób i wspólnot oraz główne czynniki rozwoju kultu Miłosierdzia Bożego, jakimi były: wydanie przez Ojca Świętego encykliki *Dives in misericordia*, beatyfikacja s. Faustyny w 1993 r., jej kanonizacja i ogłoszenie dla całego Kościoła święta Miłosierdzia Bożego w II niedzielę Wielkanocną przez Jana Pawła II.

4.1. *Notyfikacja z 15 kwietnia 1978 r.*

Święta Kongregacja Doktryny Wiary ogłosiła *Notyfikację*³⁹ podpisaną 15 kwietnia 1978 r. przez jej prefekta ks. kard. F. Sepera i jej sekretarza ks. abpa J. Hamera następującej treści: „Z różnych stron, szczególnie z Polski, także oficjalnie zwracano się z pytaniem, czy należy utrzymać w mocy zakazy zawarte w *Notyfikacji Kongregacji Świętego Oficjum*, ogłoszonej w *Acta Apostolicae Sedis* w roku 1959, s. 271, dotyczące nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego w formach proponowanych przez s. Faustynę Kowalską. Święta Kongregacja, uwzględniając liczne oryginalne dokumenty, nieznanne w 1959 r., rozważywszy zasadniczo zmienne okoliczności i uwzględniając opinie wielu ordynariuszy polskich, ogłasza, że zakazy zawarte w cytowanej wyżej *Notyfikacji* nie są już wiążące”⁴⁰.

Warto też przytoczyć, jako wyjaśnienie, odpowiedź daną przez Kongregację Doktryny Wiary Przełożonemu Generalnemu Księży Marianów od Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny, który w imieniu przełożonego prowincji amerykańskiej św. Stanisława Kostki tegoż zgromadzenia prosił o autorytatywne wyjaśnienie treści wyrażonej w *Notyfikacji z 1978 r.*, odwołującej zakaz szerzenia nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego w formach przedstawionych przez s. Faustynę Kowalską. Prefekt Świętej Kongregacji Doktryny Wiary, ks. kard. Franco Seper stwierdził: „Odnosząc się do tej sprawy (poruszonej w liście o. Generała) uprzejmie powiadamiam, że przez *Notyfikację* ogłoszoną 30 czerwca 1978 r. (AAS LXX/1978 s. 350), która dojrzała w świetle oryginalnej dokumentacji oraz dzięki dokładnym informacjom ówczesnego arcybiskupa krakowskiego kardynała Karola Wojtyły – Stolica Święta postanowiła znieść zakaz zawarty w poprzedniej *Notyfikacji z 1959 r.* (AAS 1959 s. 271). Z tej racji uważa się, że ze strony tej Świętej Kongregacji nie istnieje już żadna przeszkoda w rozszerzaniu nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego w autentycznych formach proponowanych przez wyżej wymienioną siostrę zakonną”⁴¹.

4.2. Badania teologiczne problemu Miłosierdzia Bożego po 1978 r.

Trzy czynniki spowodowały szczególne zainteresowanie się teologów zgłębianiem tematyki Miłosierdzia Bożego, a mianowicie najpierw odwołanie *Notyfikacji* z 1959 r. przez Kongregację Doktryny Wiary w 1978 r., następnie ogłoszenie przez Ojca Świętego Jana Pawła II encykliki *Dives in misericordia* z 30 listopada 1980 r. i ogłoszenie s. Faustyny błogosławioną przez Jana Pawła II w II niedzielę Wielkanocy 1993 r.

W Polsce szczególną aktywność w tej dziedzinie okazały ośrodki: krakowski przy domu Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia w Łagiewnikach, Księży Pallotynów w Dolinie Miłosierdzia w Częstochowie oraz białostocko-gorzowski, zgrupowany wokół nowego Zgromadzenia Sióstr Miłosiernego Jezusa.

W Krakowie-Łagiewnikach zorganizowane zostało w dniach 19–20 lutego 1981 r. sympozjum z okazji 50. rocznicy objawienia Słudze Bożej S. Faustynie Kowalskiej obrazu Miłosierdzia Bożego, pod protektoratem ks. kard. Franciszka Macharskiego. W ramach tego sympozjum wygłosił wykład ks. prof. I. Różycki na temat: „Miłosierdzie Boże. Zasadnicze rysy nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego”. We wprowadzeniu ks. prof. I. Różycki zaznaczył: „Autor studium teologicznego, które nastąpi, poczuwa się do wyznania, że – dłużej niż ćwierć wieku – żywił głęboką nieufność tak w stosunku do heroicznej świętości Heleny-Faustyny jak i przede wszystkim wobec objawień, którymi – jak sama zapewniała – była zaszczycona. Uważał się upoważnionym tak myśleć przez to, co dowiedział się od «wtajemniczonych» do sprawy Heleny-Faustyny.

Zdaniem autora, Helena-Faustyna, dziewczyna prosta i bardzo pobożna, była jednakże ofiarą halucynacji na podłożu hysterii i – zatem – nie tylko jej rzekome objawienia były pozbawione wszelkiej wartości religijnej, ale zatem i tym samym – heroiczność jej życia to sprawa przegrana. Ten przesąd spowodował kategorię i zdecydowaną odmowę autora, żeby uczestniczyć jako teolog-ekspert w procesie beatyfikacyjnym s. Faustyny, otwartym przez kard. Karola Wojtyłę – abpa Krakowa w 1965 r. Stanowczość przekonania negatywnego zaczęła się chwiać, kiedy prosta ludzka ciekawość przyprowadziła autora do przerzucenia kartek *Dzienniczka* – ot tak, dla zabicia czasu. Jego dotychczasowa opinia została zachwiana tą lekturą dorywczą, następnie zaś powtórną lekturą uważną, metodyczną, w wyniku której autor doszedł do wniosku, że sprawa Heleny-Faustyny warta jest podjęcia trudu ścisłego studium naukowego. To zaś, trzecie już w następstwie czasu, całkowicie przekonało autora, że:

- 1) informacje «wtajemniczonych», które niegdyś ugruntowały nastawienie negatywne, były niepełne albo niedokładne, albo fałszywe;
- 2) świętość Heleny-Faustyny jest prawdziwie heroiczna, a jej objawienia noszą wszelkie znamiona pochodzenia nadprzyrodzonego;
- 3) autor, doszedłszy do najwyższego stopnia pewności naukowej, ma nieunikniony obowiązek świadczyć o niej na piśmie.

Wywiązując się z tego zadania, ofiarowuje on ten owoc swojej pracy Nie-skończonemu i Wiecznemu Miłosierdziu Wcielonemu, żeby Mu złożyć dzięki za wszelkie łaski i błagać o przebaczenie grzechów⁴². Notatka ks. prof. Różyckiego świadczy, jak wielkie znaczenie ma gruntowne studium teologiczne tekstów i życia św. Faustyny⁴³.

Z okazji 50-lecia objawień s. Faustyny odbył się również w Częstochowie w dniach 24-26 kwietnia 1981 r. kongres zorganizowany przez księży Pallotynów na temat form kultu Miłosierdzia Bożego. Drugi taki kongres odbył się w Częstochowie 26-28 kwietnia 1984 r. na temat Bożego Miłosierdzia ujmowanego w aspekcie teologicznym i duszpasterskim. Materiały pierwszego kongresu zostały opublikowane w formie maszynopisu powielonego pt. *Królowi Miłosierdzia w hołdzie* (cz. I i II) pod redakcją ks. E. Boniewicz SAC, zaś z drugiego w *Biuletynie Miłosierdzia Bożego* (I-II część) nr 14, również wydanego na prawach maszynopisu. Trzeci kongres odbył się w Częstochowie 1-5 października 1988 r. pod hasłem: *W służbie Miłosierdzia Bożego*, z okazji 50. rocznicy śmierci Sługi Bożej s. Faustyny Kowalskiej. Materiały z niego opublikowano w nr 23 *Biuletynu Miłosierdzia Bożego* w 1989 r. Następne kongresy czwarty i piąty miały miejsce w Dolinie Miłosierdzia Bożego w Częstochowie w roku 1992 i 1999.

Siostry Miłosiernego Jezusa, uważając się za zgromadzenie powstałe z woli Chrystusa, który wyraził to pragnienie w objawieniach św. Faustynie, opublikowały trzy tomy opracowań teologicznych na temat kultu Miłosierdzia Bożego w formach proponowanych przez św. Faustynę⁴⁴. Teologowie, bibliści, patrologowie, pastorałści, dogmatycy, historycy, liturgiści itp., publikujący swe prace w cytowanych tomach, reprezentują głównie środowiska naukowe Poznania, Białegostoku i Gorzowa Wielkopolskiego.

Bardzo dynamicznym ośrodkiem kultu Miłosierdzia Bożego jest ciągle klasztor Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia w Krakowie-Łagiewnikach. W klasztorze odbywają się sympozja naukowe, a zwłaszcza konferencje, nabożeństwa, odpusty i różne formy kultu Miłosierdzia Bożego. Do sanktuarium tego przyciąga nie tylko obraz umieszczony w bocznym ołtarzu, a namalowany przez p. Hylę, ale przede wszystkim grób św. Faustyny, przy którym modlą się ciągle wierni. Do kaplicy sióstr przybywają liczne pielgrzymki, również i z zagranicy.

Z okazji 50. rocznicy śmierci s. Faustyny, siostry Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia zorganizowały pod patronatem Jego Eminencji Ks. Franciszka Kardynała Macharskiego najpierw ogólnopolskie sympozjum dla czcicieli Miłosierdzia Bożego w dniach 6 i 7 października 1988 r., a następnie pod patronatem tegoż kardynała Metropolity Krakowskiego sympozjum naukowe poświęcone duchowości i kultowi Miłosierdzia Bożego, a także s. Faustynie oraz aktualnemu stanowi procesu beatyfikacyjnego Sługi Bożej. Przez pełne trzy dni od 18 do 20 października uczestnicy sympozjum brali udział codziennie w czterech lub pięciu wykładach oraz Mszy św. i godzinie Miłosierdzia. Ogromnie bogaty materiał sympozjum ukazuje, jak sze-

roki zasięg posiada dzisiaj kult Miłosierdzia Bożego w formach proponowanych przez – wówczas jeszcze – Sługę Bożą⁴⁵.

Sz szczególnie po beatyfikacji s. Faustyny w 1993 r. organizowano w Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Łagiewnikach sympozja naukowe. W dniach 5–6 października 1995 r. odbyło się sympozjum na temat święta Miłosierdzia Bożego⁴⁶. W lutym 1996 r. odbyło się w Łagiewnikach następne sympozjum poświęcone Apostolskiemu Ruchowi Miłosierdzia Bożego⁴⁷.

Duże znaczenie dla szerzenia kultu Miłosierdzia Bożego w Polsce posiada Instytut Miłosierdzia Bożego założony przez ks. dr. M. Sopoćkę oraz ks. Leona Nowaka SJ. Instytut został zatwierdzony przez J. Em. ks. Stefana Kardynała Wyszyńskiego i działa obecnie głównie w Toruniu, Łodzi i Katowicach. Pozostaje on pod duchową opieką Księży Jezuitów.

Największym impulsem do zgłębiania tajemnicy Bożego Miłosierdzia stała się encyklika Ojca św. Jana Pawła II *Dives in misericordia*. Ojciec Święty nie czyni wprawdzie żadnej aluzji do prywatnych objawień s. Faustyny, ale treść biblijna encykliki i jej aspekt duszpasterski ujawniają wymiary dalekosiężne oraz autentyzm objawień Sługi Bożej.

W „Przedmowie” do *Dzienniczka* ks. kard. A. Deskur pisze: „Ogłoszona ostatnio encyklika papieża Jana Pawła II *Dives in misericordia* szczęśliwie skupiła uwagę Kościoła, a nawet świata laickiego, na ten przedziwny przymiot Boży i jednocześnie nadzwyczajny aspekt ekonomii zbawienia, jakim jest miłosierdzie Boże.

Pożądanym byłoby – mówi dalej autor – *wnikliwe studium w celu wskazania punktów stycznych między Dzienniczkiem S. Faustyny a przytoczoną encykliką, nie mówiąc jeszcze o ewentualnej współzależności. Te punkty styczne są na pewno liczne, bo czerpią natchnienie z tego samego źródła, tj. z Objawienia Bożego i nauki Chrystusa. Ponadto pochodzą one z tego samego środowiska duchowego, z Krakowa, jedyne go miasta, o ile mi wiadomo, które posiada najstarszy kościół poświęcony czci Miłosierdzia Bożego. Należy podkreślić, że sam kardynał Karol Wojtyła, ówczesny arcybiskup Krakowa, wszczął starania o rozpoczęcie procesu beatyfikacyjnego s. Faustyny Kowalskiej i ten proces zapoczątkował*⁴⁸.

Teologowie podjęli pracę nad treścią encykliki *Dives in misericordia*. Przykładem tego mogą być liczne sympozja i publikacje książkowe w języku polskim⁴⁹. Trudno jednak spotkać opracowanie teologiczne, w którym podjęta byłaby tematyka zaproponowana przez kard. A. Deskura. Studenci wyższych uczelni katolickich w Polsce i za granicą podjęli jako tematy prac magisterskich i licencjackich problemy poruszone w encyklice *Dives in misericordia*. Tak np.: Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu: cztery prace magisterskie i jedna licencjacka – do 1986 r.; Akademia Teologii Katolickiej – jedna praca magisterska; Papieski Wydział Teologiczny

w Krakowie – dwie prace magisterskie; na uniwersytetach rzymskich – trzy prace doktorskie i jedna magisterska. Do 2000 r. naukowych prac na temat duchowości św. Faustyny, treści objawień i teologii Miłosierdzia Bożego opracowano ponad 100⁵⁰.

4.3. Kult Miłosierdzia Bożego w Polsce w latach 1978–2000

Kult Miłosierdzia Bożego w Polsce rozwija się dynamicznie po odwołaniu *Notyfikacji* z 1959 r. i po wyborze kardynała Karola Wojtyły na papieża. Można wyróżnić pewne kierunki rozwoju tego kultu, a mianowicie: dynamiczna działalność wydawnicza i pobożnościowa głównych ośrodków, które dotychczas zajmowały się przygotowaniem beatyfikacji s. Faustyny oraz przejęcie jako jednego ze swoich dzieł ewangelizacyjnych orędzia s. Faustyny przez zakony i zgromadzenia. Przygotowaniem beatyfikacji i kanonizacji zajmowała się archidiecezja krakowska wraz z siostrami Matki Bożej Miłosierdzia. Natomiast orędzie Miłosierdzia Bożego podjęli się szerzyć: księża Marianie, Pallotyni oraz siostry Miłosiernego Jezusa ze zgromadzenia, założonego przez s. Bożego M. Sopoćkę, jako duchowy testament św. Faustyny.

4.3.1. Proces beatyfikacyjny i kanonizacyjny s. Faustyny Kowalskiej

Nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego w formie proponowanej przez s. Faustynę szerzyło się od 1940 r. w Wilnie, a następnie w Krakowie, w klasztorze Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia w Łagiewnikach. Przez dwa lata od śmierci s. Faustyny panowało milczenie na temat jej heroicznej świętości. Zainteresowanie s. Faustyną obudziło się z chwilą uzdrowienia Barbary Kłosównej za wstawiennictwem s. Faustyny. Matka M. Moraczewska, przełożona generalna zwróciła się z problemem kultu s. Faustyny do ks. kard. A. Hlonda. 9 stycznia 1947 r. otrzymała odpowiedź: „Zaczekajcie, jeszcze nie chwila. Zbierajcie dokumenty, gromadźcie materiały, żebyście miały wszystko gotowe, gdy przyjdzie czas”⁵¹. 15 lipca 1947 r. matka generalna powiadomiła Księdza Prymasa, że poleciła zbierać dane dotyczące s. Faustyny. Okres zaprzysiężonych wspomnień trwał od 6 czerwca 1952 do 5 kwietnia 1965 r.

Nie czekano jednak z rozpoczęciem procesu. Matka generalna już w 1951 r. zwróciła się do generała Księży Pallotynów z prośbą o wyznaczenie postulatora. Ks. generał Wojciech Turowski 22 maja 1951 r. mianował na tę funkcję ks. Stanisława Suwałę SAC. W tym samym roku Stolica Święta zaczyna się interesować szeroko rozpowszechnianym nabożeństwem do Miłosierdzia Bożego. Przyczyną trudności wysuwanych przez Święte Oficjum są: błędne tłumaczenia *Dzienniczka* na języki włoski i francuski; tekst polski przepisywany na maszynie zawierał wiele błędów sugerujących, jakoby s. Faustyna żądała czci własnego serca; interpretacja promieni jako flagi polskiej itp. Zarzucano również, że niektóre teksty z książeczki

o. J. Andrasza SJ sugerują interpretację protestancką usprawiedliwienia przez samą wiarę w Boga.

Wydawało się, że wydanie *Notyfikacji* w 1959 r. przeszkodzi ostatecznie prowadzeniu procesu beatyfikacyjnego s. Faustyny. Jednak po śmierci abpa E. Baziaka sprawę przejął abp Karol Wojtyła i po rozmowie z kardynałem prefektem Kongregacji Doktryny Wiary rozpoczął proces 21 października 1965 r. Postulatorem został mianowany o. Izydor Borkiewicz OFM. Odbyło się 75 sesji i przesłuchano 46 świadków, zebrano pisma i przeprowadzono proces o braku kultu publicznego. Ekshumacja zwłok s. Faustyny nastąpiła w rok po rozpoczęciu procesu 25 listopada 1966 r.

26 września 1967 r. został uroczyście zakończony proces diecezjalny Sługi Bożej s. Faustyny. Do Rzymu akta procesu zostały przesłane 24 stycznia 1968 r.

Na postulatora generalnego w Rzymie został mianowany 18 lutego 1967 ks. Antoni Mruk SJ, a Kongregacja ds. Świętych potwierdziła nominację 4 października 1967 r. Dekretem z dnia 31 stycznia 1968 r. został otwarty w Kongregacji proces beatyfikacyjny Sługi Bożej s. Faustyny.

Warunkiem prowadzenia procesu beatyfikacyjnego było krytyczne wydanie *Dzienniczka* s. Faustyny. Ukazało się ono w Rzymie w 1981 r. z *Nihil obstat* ks. prał. Ignacego Różyckiego z 17 kwietnia 1979 r. i *imprimatur* Kard. F. Macharskiego z 18 kwietnia 1979 r. Do zespołu cenzorów Świętego Oficjum włączony został 13 marca 1969 r. ks. prał. I. Różycki, który przez 8 lat przygotowywał recenzję *Dzienniczka* i jako teolog doskonale rozeznął treść dokumentu⁵².

Potwierdzone też zostało przez komisję cudowne uzdrowienie p. Maureen Digan z Lee, stanu Massachusetts w Stanach Zjednoczonych⁵³, które miało miejsce w 1981 r.

Beatyfikacji Sługi Bożej s. Faustyny dokonał w Rzymie Jan Paweł II 18 kwietnia 1993 r. w II Niedzielę Wielkanocy, czyli Niedzielę Miłosierdzia Bożego.

20 grudnia 1995 r. ogłoszono uznanie przez Kongregację do spraw Świętych cudu uzdrowienia ks. Ronald Pytla z Baltimore za wstawiennictwem bł. s. Faustyny.

Kanonizacji bł. s. Faustyny dokonał Jan Paweł II 30 kwietnia 2000 r., ogłaszając równocześnie II niedzielę Wielkanocy świętem Miłosierdzia Bożego.

Postulacje napływające do Kongregacji ds. Świętych w okresie przygotowawczym do beatyfikacji i kanonizacji s. Faustyny Kowalskiej świadczą, jak dynamiczny i powszechny jest kult Miłosierdzia Bożego w formach proponowanych przez Świętą.

4.3.2. Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Łagiewnikach

Klasztor Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia w Łagiewnikach wraz z kościołem ze słynnym wizerunkiem Jezusa Miłosiernego i relikwiami św. Faustyny stanowią najważniejsze sanktuarium Bożego Miłosierdzia. Szczególnie od czasu beatyfikacji s. Faustyny rocznie przybywa tu około miliona pielgrzymów. Nieustanny

przeptyw pielgrzymów z Polski i całego świata wyjaśniają słowa Ojca Świętego, który nawiedzając sanktuarium 7 czerwca 1997 r. powiedział: „*Nic nie jest tak potrzebne, jak miłosierdzie Boże – owa miłość łaskawa, współczująca, wynosząca człowieka ponad jego słabość ku nieskończonym wyżynom świętości Boga. W Sanktuarium Bożego Miłosierdzia uświadamiamy to sobie w sposób szczególny. Stąd bowiem wyszło orędzie Miłosierdzia Bożego, które sam Chrystus zechciał przekazać naszemu pokoleniu za pośrednictwem bł. s. Faustyny*”.

Powstało Stowarzyszenie Apostołów Bożego Miłosierdzia „Faustinum”, które erygował kard. F. Macharski 6 marca 1996 r., nadając mu kościelną osobowość prawną⁵⁴. Stowarzyszenie gromadzi apostołów Miłosierdzia Bożego z kilkudziesięciu krajów świata⁵⁵. Celem Stowarzyszenia jest „*dążenie do doskonałości chrześcijańskiej drogą ufności w stosunku do Boga i miłosierdzia względem bliźnich; poznawanie i głoszenie tajemnicy Miłosierdzia Bożego; wypraszenie Miłosierdzia Bożego dla całego świata, szczególnie dla grzeszników oraz kapłanów i osób zakonnych*”⁵⁶.

Sanktuarium wydaje od 1987 r. własne pismo pt. „Orędzie Miłosierdzia”. Obok informacji o sanktuarium, można znaleźć w nim materiały formacyjne z dziedziny duchowości właściwej dla kultu Miłosierdzia Bożego⁵⁷. Kanonizacji bł. s. Faustyny poświęcony jest nr 34, czyli drugi w 2000 r. Wielką rolę w upowszechnianiu orędzia Miłosierdzia Bożego odgrywają publikacje książkowe i foldery wydawane w 8 językach, kasety wideo i magnetofonowe oraz internet⁵⁸.

Historycznym wydarzeniem jest podjęcie budowy bazyliki Miłosierdzia Bożego na terenie obecnego sanktuarium w Łagiewnikach. Makietę zaprojektowanej przez prof. Witolda Cęckiewicza świątyni pobłogosławił Jan Paweł II w czasie pobytu w 1997 r. w sanktuarium. Poświęcił też pochodzący z Golgoty kamień węgielny⁵⁹. Po dwóch latach przygotowania ks. kard. Fr. Macharski 22 września 1999 r. dokonał poświęcenia placu budowy⁶⁰. W dolnym kościele zaprojektowane są cztery kaplice dla grup językowych. Kościół górny zaprojektowany jest na 5000 pielgrzymów. Dla potrzeb duszpasterstwa pielgrzymów budowany jest równocześnie Dom Duszpasterstwa Miłosiernego, w którym będą mieścić się m. in. różnego rodzaju poradnie dla potrzebujących pomocy duchowej.

4.3.3. Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Dolinie Miłosierdzia w Częstochowie

Kanonicznej erekcji domu Księży Pallotynów w Częstochowie przy ul. Kordeckiego 49 dokonał 26 listopada 1948 r. ówczesny przełożony generalny ks. Wojciech Turowski SAC. Wybudowaną kaplicę z obrazem Miłosierdzia Bożego poświęcił 18 grudnia 1949 r. bp Teodor Kubina. W czasie uroczystości ks. biskup powiedział: „*To miejsce niech służy Miłosierdziu Bożemu w cieniu Jasnogórskiej Pani. Każdy, kto nawiedzi ten kościół, niech dozna w sposób szczególny Miłosierdzia Bożego*”.

Z inicjatywy ks. Stanisława Wierzbicy SAC powstał w Dolinie Miłosierdzia Sekretariat ds. Miłosierdzia Bożego. Zadaniem Sekretariatu było organizowanie sympozjów naukowych dla teologów, kongresów ku czci Miłosierdzia Bożego i sympozjów formacyjnych dla animatorów ruchu. We wspomnianych spotkaniach uczestniczyło na przestrzeni trzydziestu kilku lat kilkaset tysięcy osób, a prelegentami byli zwykle teologowie duchowni i świeccy⁶¹. Materiały z konferencji i dyskusji publikowane były w zeszytach „Biuletynu Miłosierdzia Bożego”. Publikowano tam również informacje oraz wiadomości z terenu Polski na temat działalności Ruchu Czcieli Miłosierdzia Bożego w poszczególnych rejonach Polski.

W wigilię święta Miłosierdzia Bożego – 25 kwietnia 1992 r. – abp częstochowski Stanisław Nowak wydał dekret, podpisany 30 marca 1992 r., którym wyniósł kościół parafii Miłosierdzia Bożego znajdujący się w Dolinie Miłosierdzia, do rangi Sanktuarium Miłosierdzia Bożego⁶². Rok później Sanktuarium otrzymało relikwie św. s. Faustyny Kowalskiej.

Dolina Miłosierdzia prowadzi na szeroką skalę misję, rekolekcje zamknięte, Wieczerniki Miłosierdzia Bożego i dni skupienia. Wydaje się tu także kwartalnik „Apostoł Miłosierdzia Bożego”. Do sanktuarium w Dolinie Miłosierdzia w Częstochowie przybywa rocznie kilkaset pielgrzymek krajowych i zagranicznych⁶³.

4.3.4. Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Myśluborzu

Założone w 1942 r. w Wilnie przez s. Bożego ks. Michała Sopoćkę zgromadzenie sióstr miało realizować testament s. Faustyny o nowym zgromadzeniu. Po wojnie ks. M. Sopoćko musiał opuścić Wilno i szukał miejsca dla zainicjowanego dzieła. Dzięki pośrednictwu o. Władysława Wantuchowskiego SJ, odpowiedzialnego za duchową formację pierwszych sióstr, administrator apostolski w Gorzowie Wlkp. ks. Edmund Nowicki udzielił siostrom pozwolenia na działalność i pracę na terenie ówczesnej administracji gorzowskiej. Z proponowanych placówek siostry wybrały Myślubórz i 25 sierpnia 1947 r. pierwszych sześć sióstr rozpoczęło życie wspólne. Administrator ordynariatu gorzowskiego ks. Zygmunt Szelażek 2 sierpnia 1955 r. wydał dekret zatwierdzający zgromadzenie na prawie diecezjalnym, zezwalając na założenie habitów⁶⁴.

Dekretem z 1 sierpnia 1993 r. abp Marian Przykucki, ordynariusz archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej, ustanowił w Myśluborzu sanktuarium Miłosierdzia Bożego. Czytamy w niniejszym dekrete: „Przychylając się do prośby ks. Mariana Kucharczyka, proboszcza parafii św. Krzyża w Myśluborzu i przełożonej generalnej Zgromadzenia Sióstr Jezusa Miłosiernego s. Józefy Misarko oraz uznając podane w pismach argumenty za wystarczające, określam kościół św. Krzyża oraz kaplicę Sióstr Jezusa Miłosiernego, gdzie przechowywane są relikwie bł. siostry Faustyny, jako Myśluborskie Sanktuarium Miłosierdzia Bożego”⁶⁵.

Myśluborskie Sanktuarium Miłosierdzia Bożego przy ul. Bohaterów Warszawy 77 jest otwarte na pielgrzymów przybywających grupowo i indywidualnie. W sank-

tuarium organizowane są ogólnopolskie spotkania czcicieli Miłosierdzia Bożego. Prowadzona jest obszerna korespondencja z liderami grup Miłosierdzia Bożego i z ośrodkami w Polsce, jak np. ze Szczecina, Szczecinka, Koszalina, Piły, Warszawy, Krakowa, Nasielska, Inowrocławia, Łodzi oraz z ośrodkami zagranicznymi: z Niemiec, Kanady, Stanów Zjednoczonych, Australii, Danii, Norwegii, Argentyny, Brazylii, Białorusi, Litwy, Słowacji Czech i in. krajów.

4.3.5. Kult Miłosierdzia Bożego w diecezjach

W liście pasterskim Ks. Kardynała Metropolity Krakowskiego Franciszka Macharskiego na Wielki Post 1985 r. czytamy: „*Polecam, aby w Archidiecezji Krakowskiej w drugą niedzielę wielkanocną oddano uroczyście cześć Miłosierdziu Bożemu, z zachowaniem wszystkich obowiązujących przepisów i tekstów liturgicznych*”. Za przykładem archidiecezji krakowskiej poszły i inne diecezje polskie, ale nie wszystkie. Stąd ciekawe jest badanie stanu kultu Miłosierdzia Bożego w formach proponowanych przez św. Faustynę najpierw w Polsce, a następnie poza jej granicami.

W ramach przygotowania do trzeciego kongresu na temat Miłosierdzia Bożego, który odbył się w dniach 1–5 października 1988 r. w Częstochowie, ks. bp dr E. Kisiel przesłał do poszczególnych diecezji i trzech zgromadzeń zakonnych ankiety z pytaniami dotyczącymi stanu kultu Miłosierdzia Bożego w kościołach partykularnych i zgromadzeniach. Odpowiedzi nadesłało 18 z 27 diecezji wówczas istniejących w Polsce.

Wyniki ankiety są bardzo radosne. Okazało się, że aż 1620 kościołów i kaplic, przy czym w samej archidiecezji krakowskiej aż 480, posiada obraz; tylko w trzech zakonach (Siostry Miłosiernego Jezusa, Marianie i Księża Pallotyńi) obraz czczony jest w 40 kościołach i kaplicach; w 18 diecezjach odprawiają się nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego w 826 kościołach; niedziela przewodnia (II Wielkanocna) obchodzona jest jako święto Miłosierdzia Bożego w siedmiu diecezjach; nowenna przed Niedzielą Przewodnią i koronka do Miłosierdzia Bożego odprawiana jest w 1589 ośrodkach kultu⁶⁶.

Wprawdzie wyniki powyższej ankiety nie dają pełnego obrazu kultu Miłosierdzia Bożego w Polsce, ale ukazują pozytywny stosunek do niego duchowieństwa i wiernych oraz rozpowszechnioną praktykę tego kultu zwłaszcza w takich diecezjach, jak: krakowska, białostocka, częstochowska, gorzowska, katowicka, kielecka, przemyska, radomska, sandomierska, siedlecka, szczecińsko-kamieńska i warszawska. Brakuje odpowiedzi z 8 diecezji.

Ankieta nie uwzględnia wszystkich zakonów i zgromadzeń zakonnych. Pomińnięte zostało w ankiecie szczególnie Zgromadzenie Matki Bożej Miłosierdzia, które stanowi centrum kultu, dlatego że należała do niego Sługa Boża s. Faustyna.

Rozwój kultu Miłosierdzia Bożego w Polsce po beatyfikacji s. Faustyny Kowalskiej najłatwiej stwierdzić, analizując schematyzmy diecezji w Polsce z lat 1999-2000. Przekonać się można, że wiele nowych kościołów nosi tytuł Miłosierdzia Bożego. Tak np. kościołów parafialnych pod wezwaniem Miłosierdzia Bożego wykazują schematyzmy: archidiecezji białostockiej – 2, krakowskiej – 12, przemyskiej – 6, szczecińsko-kamieńskiej – 4, diecezji bielsko-żywieckiej – 4, kieleckiej – 3, pelplińskiej – 2, radomskiej – 5, sosnowieckiej – 3, tarnowskiej – 7, warmińskiej – 3, zielonogórsko-gorzowskiej – 6.

W kilku diecezjach ustanowione są również sanktuaria Miłosierdzia Bożego, jak np. w archidiecezji częstochowskiej – w Dolinie Miłosierdzia, krakowskiej – w Łagiewnikach, warszawskiej – w Ożarowie Mazowieckim, szczecińsko-kamieńskiej – w Szczecinie i w Myśliborzu, w diecezji kaliskiej – w Kaliszu itp.

Szerzący się kult Miłosierdzia Bożego w Polsce stał się podstawą do tego, że Episkopat Polski 23 marca 1993 r. skierował do Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów prośbę o rozszerzenie święta Miłosierdzia Bożego na całą Polskę. Kongregacja odpowiedziała dekretem z 23 stycznia 1995 r.: „*Odpowiadając więc na prośby przedłożone w tej sprawie przez Kardynałów, Arcybiskupów i Biskupów Polski w liście z dnia 23 marca 1993 r., Jego Świątobliwość Jan Paweł II łaskawie wyraził zgodę, aby w diecezjach polskich po nazwie «II Niedziela Wielkanocna» dodać słowa «czyli Miłosierdzia Bożego». Przy tym zalecił, aby przy sprawowaniu liturgii tejże Niedzieli używać tekstów, które są na ten dzień przepisane w Mszaie Rzymskiej i w Liturgii Godzin*”⁶⁷.

4.4. Aktualny stan kultu Miłosierdzia Bożego na świecie

Dokumentacja na temat rozwoju kultu Bożego Miłosierdzia w świecie jest trudna do wyczerpującego opracowania. Wprawdzie Księża Marianie z ośrodka Stockbridge Mass. (USA) – prowincji św. Stanisława Kostki dysponują dobrym rozeznanie, o czym świadczy opracowanie ks. J. Chróściechowskiego⁶⁸, ale dotyczy to okresu od 1931 do 1975 r. Wiele informacji uzyskałem od Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia z Rzymu, od s. Walerii Krysiak ZMBM. Rozwój kultu Miłosierdzia Bożego w ciągu ostatnich 15 lat oddają dobrze dane nadesłane z głównych centrów tego kultu i od osób, które zajmują się badaniem historii nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego. Są nimi: s. Elżbieta Siepak ZMBM z sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Łagiewnikach, ks. prob. J. Bart z Centrum Duchowości Miłosierdzia Bożego przy Chiesa di S. Spirito in Sassia w Rzymie, ks. W. Seremak SAC z Lublina⁶⁹, wiceprowincjał Księży Marianów prowincji polskiej ks. Antoni Skwierczyński MIC, oraz matka generalna Sióstr Jezusa Miłosiernego w Gorzowie Wlkp. s. Maria Kalinowska.

Chociaż omówione będą kraje, z których dostępne były materiały źródłowe kultu Miłosierdzia Bożego według objawień św. s. Faustyny, to jednak relacje o prze-

kładach tego nabożeństwa na różne języki i narzecza są dowodem, że kult ten sięga niemal wszędzie tam, gdzie docierają obrazki Miłosiernego Jezusa z podpisem „*Jezu, ufam Tobie!*” Przykładem powszechności kultu jest także to, że pielgrzymi przybywający z zagranicy do Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Łagienikach w 1997 r. pochodzili z Austrii, Anglii, Irlandii, Niemiec, Słowacji, Czech, Węgier, Łotwy, Włoch, Francji, Portugalii, Rumunii, Szwecji, Litwy, Ukrainy, Rosji, a także z poza Europy: z USA, Kanady, Argentyny, Meksyku, Urugwaju, Paragwaju, Japonii, Tajlandii, Singapuru, Ugandy, Indii, Australii i innych krajów⁷⁰. Ustanowienie przez Ojca Świętego Jana Pawła II święta Miłosierdzia Bożego w II niedzielę Wielkanocną, dokonane 30 kwietnia 2000 r., przypieczętowało powszechny charakter kultu w całym Kościele.

4.4.1. Afryka

W Afryce szerzą kult Ojcowie Karmelici i Księża Pallotyni, Księża Marianie i wielu misjonarzy przybywających z Polski i z innych krajów Europy.

W **Rwandzie** Księża Pallotyni szerzyli kult Miłosierdzia Bożego w Kansi od 1993 r. We wszystkich parafiach pallotyńskich przeprowadzone były misje o Miłosierdziu Bożym. Wydawnictwo Pallotti-Pressé wydało obrazki Miłosiernego Pana Jezusa z podpisem *Yezu Ndakwizera (Jezu, ufam Tobie)*. Wydano też książeczkę zawierającą charakterystykę nabożeństwa wraz z nowenną i koronką w języku kinyarwanda. W kościele parafialnym w Kansi zawieszono duży obraz (4 m) Pana Jezusa Miłosiernego. Stopniowo wchodził zwyczaj nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego o godzinie piętnastej. Wojna domowa zniszczyła na pewien czas to dzieło. Teraz duchowość Bożego Miłosierdzia staje się ratunkiem dla ludzi zranionych zbrodnią. Dla ginących była źródłem mocy i odwagi do stawiania oko w oko z brutalną przemocą⁷¹.

W **Tanzanii** w miejscowości Kiabakari, w diecezji Musomy ks. Wojciech Kościelniak z archidiecezji krakowskiej wybudował kościół na wzgórzu Miłosierdzia. Biskup diec. Musoma, Justin Samba, podniósł świątynię do godności diecezjalnego sanktuarium Bożego Miłosierdzia. Diecezjanie już wcześniej znali nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego i odmawiali koronkę w języku suahili⁷².

Na **Wybrzeżu Kości Słoniowej** w Yamoussoukro, w największej Bazylice Matki Bożej Pokoju znajduje się krypta z obrazem Jezusa Miłosiernego⁷³.

W **Zambii** ks. Jakub Rostworowski SJ w 1990 r. rozpoczął pracę w Lusace, przy kościele św. Ignacego. Natrafił na ślady kultu Miłosierdzia Bożego. Wydrukował 5 000 obrazków Pana Jezusa Miłosiernego z tekstem koronki. Rozprowadzał obrazki, uczył odmawiania koronki, a także poświęcił trzy obrazy Jezusa Miłosiernego⁷⁴.

4.4.2. Ameryka

W **Stanach Zjednoczonych** już w 1941 r. marianin ks. Józef Jarzębowski zainicjował kult Miłosierdzia Bożego. Kult rozwijał się bardzo szeroko do 1959 r., ale z pewnymi odchyleniami. Czas zakazu wprowadzony w *Notyfikacji* z 1959 r. pomógł oczyścić kult z różnych naleciałości i odchyłeń dzięki działalności Księża Marianów, zwłaszcza ks. Juliana Chróściechowskiego i działalności ks. Stanisława Michalenko, marianina, wicepostulatora na Amerykę sprawy beatyfikacji Sługi Bożej S. Faustyny Kowalskiej, który jako Sekretarz Generalny Marianów na stałe przebywał w Rzymie. Propagowanie kultu polegało głównie na działalności wydawniczej Księża Marianów w ośrodku w Stockbridge. Ośrodek wydał w 1981 r. *Dzienniczek Sługi Bożej S.M. Faustyny Kowalskiej profeski wieczystej Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia*, z przedmową napisaną przez ks. arcybiskupa A. Desкура oraz wprowadzeniem, przygotowanym przez o. Jerzego Mrówczyńskiego – Wicepromotora Wiary w Procesie Informacyjnym. Od 1985 r. istnieje w Stockbridge Mass. sanktuarium Miłosierdzia Bożego. Obsługujący sanktuarium Księża Marianie zajmują się publikowaniem materiałów służących szerzeniu kultu Miłosierdzia Bożego. Są to głównie modlitwy do Miłosierdzia Bożego, obrazki Jezusa Miłosiernego, czasopisma, jak np. „Mariane Helpers Bulletin” (nakład 1 200 000 egz.), *Róże Maryi* (10 000 egz.) i in. Film o Miłosierdziu Bożym oglądało tysiące widzów, zaś kaset video sprzedano ponad 11 tysięcy. Każdego tygodnia jest też stały program telewizyjny o Miłosierdziu Bożym oraz organizowane są pielgrzymki do sanktuarium Miłosierdzia Bożego.

Znaczną rolę w propagowaniu kultu Miłosierdzia Bożego w Stanach Zjednoczonych i w Meksyku w latach 90. odegrał Polak Paweł Niedźwiecki. Pod wpływem głosu wewnętrznego rozprowadził on obraz Jezusa Miłosiernego w 60 parafiach i ośrodkach duszpasterskich, które podjęły się realizacji kultu Miłosierdzia Bożego. Charakterystyczne jest to, że odwiedzał pieszo parafie, proponując obrazki Miłosiernego Jezusa, a potem dostarczał duże obrazy przeznaczone do kultu publicznego. Opisał swoją pielgrzymkę w książce, która jest świadectwem mocy duchowej człowieka oddanego bez reszty Chrystusowi⁷⁵.

W **Kanadzie** od wiosny 1993 r. działa Kanadyjskie Centrum Miłosierdzia Bożego w pobliżu Ottawy. Celem ośrodka jest organizowanie rekolekcji w oparciu o kult Miłosierdzia Bożego. Grupa obejmuje około 7000 członków. Z Centrum członkowie ruchu docierają do parafii całego kraju proponując kult Miłosierdzia Bożego w formach proponowanych przez św. s. Faustynę.

Grupa Kanadyjskiego Centrum Miłosierdzia Bożego posiada swoje konstytucje oparte na tekstach *Dzienniczka* św. s. Faustyny oraz na Konstytucji Matki Terezy z Kalkuty, ułożonej dla Sióstr Misjonek Miłosierdzia⁷⁶. Grupa ta nastawiona jest na działalność charytatywną i ma łączność duchową z Siostrami Miłosiernego Jezusa w Gorzowie Wlkp.

Prężnym ośrodkiem kultu Miłosierdzia Bożego jest także wspólnota *Devotion to the Divine Mercy* w Verdun⁷⁷.

W **Meksyku** zainicjował nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego już w 1943 r. ks. Józef Jarzębowski, który przywiózł orędzie Miłosierdzia Bożego do USA. Przybył tam, by zanieść kult Jezusa Miłosiernego polskim sierotom wojennym.

W diecezji Puebla propagatorem orędzia Miłosierdzia Bożego jest abp Rosendo Huesca, ordynariusz tej diecezji. W rozpowszechnianie orędzia Miłosierdzia Bożego jest zaangażowanych około 40 parafii. W 1996 r. abp R. Huesca powołał Międzynarodowe Centrum Miłosierdzia Bożego w Puebla. Zadaniem Centrum jest wszechstronna pomoc w szerzeniu autentycznego orędzia Miłosiernego Zbawiciela w duchu nauczania Jana Pawła II, i to nie tylko na terenie Meksyku, ale także w krajach Ameryki Łacińskiej⁷⁸.

W 1984 r. studenci meksykańscy przywieźli z Polski dwa naturalnej wielkości obrazy Jezusa Miłosiernego. P. inż. Jerzy Skoryna zabiegał u prymasa Meksyku, ks. kard. Ernesta Corripio Ahumada o intronizowanie obrazu Jezusa Miłosiernego w katedrze w Meksyku. Ks. Kardynał przeznaczył jedną z kaplic katedry na miejsce kultu Jezusa Miłosiernego. W czasie drugiej wizyty Ojca Świętego w Meksyku otrzymał on od wiernych figurę Jezusa Miłosiernego odlaną w brązie. Ojciec Święty podarował otrzymaną figurę biskupowi Jose Maria Hernandez Gonzalez, ordynariuszowi nowej diecezji z siedzibą w Nezahualcoyotl. Ks. Biskup początkowo umieścił figurę w prywatnej kaplicy. Potem jednak zdecydował, że nowa katedra będzie wybudowana pod wezwaniem Miłosierdzia Bożego i całą diecezję odda pod patronat Bożego Miłosierdzia⁷⁹.

Centrum kultu Miłosierdzia Bożego w Meksyku znajduje się w Tenango del Aire⁸⁰.

Do **Puerto Rico** nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego przeszczepili amerykańscy księża studenci, którzy studiowali w Rzymie, mieszkając w Kolegium św. Nepomucena, gdzie pracują Siostry Matki Bożej Miłosierdzia. Po powrocie do Puerto Rico zaczęli szerzyć nabożeństwo, które stosowali sami w Rzymie w okresie studiów.

Na **Antylach Holenderskich** nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego szerzy na wyspie Wishi bp Wilhelm Michel Ellis, ordynariusz diecezji Willemstad. W 50. rocznicę poświęcenia kościoła na wyspie Wishi, a równocześnie w 50. pierwszych objawień, jakie miała św. s. Maria Faustyna (22 lutego 1931 r.), bp W. M. Ellis nadał kościołowi nowy tytuł Bożego Miłosierdzia. Uroczystości odbyły się 27 września 1981 r. i od tego czasu wspomniana świątynia jest pod wezwaniem Bożego Miłosierdzia i św. Teresy. Odtąd też w każdy piątek o godz. 15.00 przez miejscową rozgłośnię transmitowane jest nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego na Curacao i na Antyle Holenderskie⁸¹.

Brazylia zawdzięcza w dużym stopniu kult Miłosierdzia Bożego pracy duszpasterskiej Księży Marianów i Księży Pallotynów, a także wielu innych duszpasterzy

pochodzenia polskiego. W Brazylii istnieje ośrodek Apostolatu Miłosierdzia Bożego w Rio de Janeiro⁸², w parafii Miłosierdzia Bożego, a także w Kurytybie i innych miastach. Księża Pallotyni z parafii Miłosierdzia Bożego z Rio de Janeiro zajmują się wydawaniem materiałów związanych z tym kultem. Publikowane są nowenny, koronki, obrazki, medaliki oraz druki⁸³. Istnieją też grupy modlitewne i charytatywne, złożone z osób świeckich, skoncentrowane na kulcie Miłosierdzia Bożego.

W **Argentynie**, w Mendozie zapoczątkowała kult Miłosierdzia Bożego p. Amelia Bertolini, pianistka, która zetknęła się z tym nabożeństwem w Rzymie. Zainicjowała ona grupę czcicieli Miłosierdzia Bożego pod nazwą *Ora de Jesus Misericordioso*. Kult Miłosierdzia Bożego w Argentynie rozwija się pod protektoratem arcybiskupa Candido G. Rubiolo od 1985 r. Sprowadzony został z Rzymu obraz Miłosiernego Jezusa, który zawieszono w katedrze w Mendozie. W odrębnej kaplicy, poświęconej kultowi Miłosiernego Jezusa, odbywają się systematyczne nabożeństwa według formuł podanych przez św. s. Faustynę. Również w Buenos Aires znajduje się ośrodek kultu Miłosierdzia Bożego w Colegio del Salvatore pod protektoratem o. Luisa Kuvica SJ.

Na podstawie korespondencji, jaka napływała do Postulacji w Rzymie, należy stwierdzić, iż nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego rozwija się w następujących krajach amerykańskich: w **Gwatemali, Panamie, Wenezueli, Hondurasie** i in.

4.4.3. Australia i Oceania

Z korespondencji, jaką Siostry Miłosiernego Jezusa prowadzą z p. Zygmuntem Grabowskim, mieszkającym w Melbourne wiadomo, że kult Bożego Miłosierdzia w formach proponowanych przez św. Faustynę dotarł do Australii wraz z polskimi emigrantami po drugiej wojnie światowej. Ukazanie się *Notyfikacji* w 1959 r. wstrzymało rozwój kultu na 20 lat. Od lat 80. coraz bardziej czczony jest obraz Miłosiernego Jezusa i odmawiana koronka do Miłosiernego Jezusa w wielu parafiach⁸⁴.

W korespondencji nadesłanej przez o. paulina Augustyna Lazura do Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia w Krakowie wynika, że od 18 sierpnia 1993 r. działa w diecezji Wagga Wagga, za aprobatą bpa Williama Brenana Bractwo Miłosierdzia Bożego⁸⁵, liczące 5 tysięcy członków w 14 krajach. Bractwo to działa przez pełnienie uczynków miłosierdzia, organizowanie grup modlitewnych oraz wysyłanie do swoich członków dwa razy w roku biuletynu „The Confraternity of Divine Mercy Newsletter”.

4.4.4. Azja

Ks. Antoine Gemayel, dyrektor Katolickiego Centrum w **Libanie**, dokonał tłumaczenia *Dzienniczka* św. s. Faustyny na język arabski. Tekst wręczył Ojcu Świętemu w czasie jego wizyty w sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Krakowie-Łagiew-

nikach w 1997 r. Celem tego tłumaczenia jest, zdaniem tłumacza, udostępnienie idei Miłosierdzia Bożego w formach proponowanych przez s. Faustynę chrześcijanom, a także muzułmanom języka arabskiego⁸⁶.

Na **Filipinach** rozpoczął szerzenie kultu Miłosierdzia Bożego w 1985 r. ks. Dan de Castro (25-letni). Wikariusz Generalny Manili jest protektorem kultu. Sam poświęca obrazy i przewodniczy nabożeństwom. Znamienne, że bardzo wielu Filipińczyków pielgrzymuje do Sanktuarium w Krakowie-Łagiewnikach. Warto podkreślić, że na Filipinach telewizja nadaje raz na miesiąc audycję opracowaną przez ks. Dana de Castro, a o godz. 15.00 stacje radiowe i telewizja uczestniczą w Godzinie Miłosierdzia.

W **Indiach**, w Madras ukazała się książeczka *Jezu, ufam Tobie*. Co roku wznowia się nakład.

Korea Południowa posiada również tłumaczenie na język koreański książeczki *Jezu, ufam Tobie*, wydane w 1984 r.

Katolicy **Japonii** znają i praktykują kult Miłosierdzia Bożego w formach proponowanych przez św. s. Faustynę.

W **Kazachstanie**, w Pietropawłowsku odbyło się 12 września 1999 r. poświęcenie kościoła pw. Miłosierdzia Bożego. Uroczystościom przewodniczył bp Jan Paweł Lenga.

Na **Syberii** Księża Pallotyni wydają czasopismo „Miłoserdija Westnik”. Jak informuje ks. J. Frąckiewicz, pismo jest kupowane i czytane także przez prawosławnych⁸⁷.

4.4.5. Europa

Z **Włoch** ks. Renato Tisot z Arco (diec. Trento) dostarczył obszernej informacji o rozwoju kultu Miłosierdzia Bożego we Włoszech od 1978 r. Sam ks. Tisot jest wielkim propagatorem tego kultu. Razem z ks. Carlo Vivaldelli zorganizowali w czasie krajowego zjazdu ruchu Odnowy w Duchu Świętym w Rimini nabożeństwo pokutne wobec wystawionego dużej wielkości obrazu Miłosiernego Jezusa. Uczestniczyło w tym spotkaniu ponad 12 tys. osób. Przeżyli sakrament pokuty bardzo głęboko dzięki wyjaśnieniu sensu i znaczenia nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego. Obrazy dano potem do kościołów parafialnych. Z tego spotkania powstały grupy modlitwy. Zwłaszcza o. Francesco Rachelli poświęcił siebie Miłosierdziu Bożemu. Rozprowadzał obrazy Jezusa Miłosiernego i założył centrum rekolekcyjne w Montegrotto. Zmarł w 1978 r., ale wierni kontynuują zaczęte dzieło.

Drugim propagatorem stał się ks. Obaldo Biagioli w parafii Crocette, Castelfidardo (AN). W latach 1983-1984 zorganizował w parafii misje z nawiedzeniem obrazu Miłosierdzia Bożego w domach i poświęcił ponad 800 obrazów Miłosiernego Jezusa.

W 1985 r. abp Trento Alessandro Maria Gottardi powierzył ks. Renato Tisot kierowanie domem rekolekcyjnym „O Sanctissima”. Dom ten stał się bardzo dynamicznym centrum kultu Miłosierdzia Bożego. Blisko 1000 osób koncentruje się wokół tego ośrodka tworząc *Wspólnotę Dives in misericordia*. Celem Wspólnoty jest szerzenie kultu Miłosierdzia Bożego nie tylko przez formy nabożeństw, propagowane przez św. Faustynę Kowalską, ale także zgłębianie treści encykliki *Dives in misericordia* Jana Pawła II dla poprawnego formowania tego kultu i głębszego wnikania w jego istotę.

W 1988 r. otwarte zostało nowe centrum Bożego Miłosierdzia w Centurano di Caserta. Jego założycielem jest ks. Primo Poggi, który utrzymuje ścisłe kontakty z ks. Tisot i z ośrodkiem w Trento.

Obecnie główne Centrum Duchowości Miłosierdzia Bożego mieści się przy kościele Santo Spirito w Rzymie w pobliżu Watykanu. W dekrete z 1 stycznia 1994 r. Wikariusz Rzymu, kard. Camillo Ruini napisał: „*Różne racje przemawiają za tym, aby kościół S. Spirito in Sassia stał się miejscem, z którego wzniesie się wołanie o Miłosierdzie Boga. Dla tych racji ustanawiam, aby kościół S. Spirito in Sassia szerzył duchowość Miłosierdzia Bożego*”.

Od 1 do 3 października 1999 r. odbyło się w Complesso Ospedaliero di Santo Spirito w Rzymie pierwsze Krajowe Sympozjum o Miłosierdziu Bożym. Organizatorem sympozjum było Centro della Divina Misericordia w Rzymie, które ma swoją siedzibę przy kościele Santo Spirito in Sassia w Rzymie. Materiały z sympozjum zostały wydane drukiem⁸⁸. Akta sympozjum stanowią podstawowe źródło wiedzy o rozwoju kultu Miłosierdzia Bożego w Italii⁸⁹.

Specyficzną formą szerzenia kultu Miłosierdzia Bożego w Italii jest peregrynacja obrazu Jezusa Miłosiernego do parafii i wspólnot zakonnych, które tego pragną. Inicjatorem jest ks. prob. J. Bart, proboszcz kościoła Św. Ducha i kustosz sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Rzymie. Kilkudniowy pobyt obrazu Jezusa Miłosiernego w parafii lub wspólnocie zakonnej kończy się zapoczątkowaniem na stałe przez daną wspólnotę odmawiania koronki do Miłosierdzia Bożego i Godziny Miłosierdzia⁹⁰.

W **Niemczech** od 1987 r. działa Sekretariat Siostry Faustyny (Schwester Faustine Sekretariat) prowadzony przez p. M. Hanke. Zajmuje się on wydawaniem i dystrybucją obrazków, folderów, książek propagujących posłannictwo s. Faustyny i jej duchowość⁹¹. Pani Hanke prowadzi również Koło Czciocieli Jezusa Miłosiernego zrzeszające kilka tysięcy członków z krajów niemieckojęzycznych. Stowarzyszenie Katolików Polskich w Niemczech wydaje biuletyn *Polonia semper Fidelis*. W numerze 6-7/1988/1-8, rocz. X, poświęca uwagę wyłącznie tematyce kultu Miłosierdzia Bożego wśród Polonii w Niemczech Zachodnich. Głównym centrum kultu w Westfalii jest ośrodek kierowany przez ks. dr. Stanisława Świdzińskiego⁹². Wśród laikatu szerzy kult Miłosierdzia Bożego p. Józef Pfanzelt z Rettenbach k/Augsburga. Tym samym zajmuje się od listopada 1984 r. Stowarzyszenie Katolików Pol-

skich w Niemczech. 25 listopada 1984 r. w polskiej parafii w Dortmundzie w obecności około 500 wiernych poświęcenia obrazu Miłosiernego Jezusa dokonał ks. prałat Wacław Tokarek – pierwszy asystent kościelny stowarzyszenia. Stowarzyszenie propaguje kult w ramach Mszy św. polskich we Vluyn i Kaldenhausen oraz w domu rekolekcyjnym w Moers-Kapellen, gdzie organizowane są rekolekcje zamknięte dla członków stowarzyszenia. Wielkim propagatorem kultu Miłosierdzia Bożego był p. Jan Sponder, który 45 lat temu doświadczył szczególnej łaski Miłosierdzia Bożego w czasie pacyfikacji podkrakowskich Liszek 4 lipca 1943 r.

We **Francji** od wojny szerzą kult Miłosierdzia Bożego Księża Pallotyni z ośrodka pod Paryżem – Osny. Wiele pracy w to dzieło włożył ks. Alojzy Misiak.

W 1993 r. wznowione zostało po 35 latach przerwy czasopismo pt. „Messenger de la Misericorde Divine”. W 1997 r. w Niedzielę Miłosierdzia Bożego odbyło się w centrum Księży Pallotynów w Osny pod Paryżem przekazanie części relikwii św. Faustyny. Uroczystości przewodniczył Nuncjusz Apostolski we Francji, kard. M. Tagliefferi, który pod koniec Mszy św. poświęcił 50 obrazów Jezusa Miłosiernego przeznaczonych do kultu w kościołach, kaplicach i wspólnotach zakonnych we Francji⁹³.

W **Hispanii** od lat 80. działa w Katalonii grupa Miłosierdzia Bożego przy kościele Sant Jaime w Barcelonie.

W **Portugalii** szerzeniem kultu Miłosierdzia Bożego zajmował się ks. Stanisław Szymański – marianin pracujący w Lizbonie. Według jego relacji przesłanej ks. biskupowi E. Kisielowi istnieje w Balsamao Apostolat Miłosierdzia Bożego oraz kult Jezusa Miłosiernego w Jego obrazie. Wydawane są pisma ks. M. Sopoćki oraz ks. J. Andrasza o Miłosierdziu Bożym oraz obrazki, medaliki i modlitwy do Miłosierdzia Bożego. W dniach 14–19 kwietnia 1998 r., przed świętem Miłosierdzia Bożego, odbyło się w Balsamao sympozjum o Miłosierdziu Bożym. Wygłoszono szereg wykładów, po których przedyskutowano wiele problemów związanych z tym kultem w formach proponowanych przez św. s. Faustynę. W obchodach święta Miłosierdzia Bożego, mimo niesprzyjającej pogody, brało udział wielu pielgrzymów⁹⁴. Oprócz Balsamao istnieje w Lizbonie ośrodek kultu Miłosierdzia Bożego założony przez Stowarzyszenie Katolików Świeckich pod nazwą „Odnowić wszystko w Chrystusie”. Członkowie tego ruchu zbierają się raz w miesiącu na Mszę św. i odmawiają modlitwy do Miłosierdzia Bożego.

Z listów nadsyłanych z **Anglii i Irlandii** wynika, że istnieją liczne ośrodki kultu Miłosierdzia Bożego w formach proponowanych przez Sługę Bożą S. Faustynę w Anglii i Irlandii. Oprócz ludzi świeckich kierują tą działalnością wydawniczą i duszpasterską Księża Marianie.

Z krajów europejskich należy wspomnieć o świadectwach rozwoju kultu Miłosierdzia Bożego, w byłej Jugosławii i na terenie dawnego Związku Radzieckiego, a także na Litwie.

W **Czechach** ośrodki kultu Miłosierdzia Bożego w Brnie i innych miastach utrzymują kontakty z grupami czcicieli Miłosierdzia Bożego w Polsce. Staraniem Sióstr Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia w Dvůr Kralové przetłumaczono i wydano w języku czeskim modlitewnik *Jezu, ufam Tobie!*, pracę ks. I. Różyckiego „Zasadnicze rysy nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego”, książkę o duchowości i misji s. Faustyny opracowaną przez s. E. Siepak ZMBM, „Życie zwyczajne uczyniła nadzwyczajnym”, przygotowano również do druku *Dzienniczek św. s. Faustyny* w języku czeskim. Czcciele Miłosierdzia Bożego z Czech przybywają do sanktuarium w Łagiewnikach, do Doliny Miłosierdzia w Częstochowie i do Myśluborza.

Węgrzy otrzymali tłumaczenie *Dzienniczka s. Faustyny* w swoim języku. Przekład z języka polskiego, dokonany przez Martę Trojan i Evę Koncz, ukazał się w 1998 r. w nakładzie 4000 egzemplarzy⁹⁵. Ośrodkiem kultu Miłosierdzia Bożego jest Eger, a jego propagatorem ks. Lajos Antalóci⁹⁶.

Księża Pallotyni budują w Spisska Nova Ves, w parafii Smižany na **Słowacji** kościół pw. Bożego Miłosierdzia i od 1997 r. wydają w Słowacji czasopismo „Apostol Bozieho Molosrdenstva”⁹⁷. W języku słowackim tłumaczenie *Dzienniczka* ukazało się w styczniu 1999 r.⁹⁸.

Również na **Białorusi** Księża Pallotyni szerzą kult Miłosierdzia Bożego. Obecnie budowany jest kościół pw. Miłosierdzia Bożego w Woronowie⁹⁹.

W **Szwecji** od 1995 r. grupa czcicieli Miłosierdzia Bożego gromadzi się regularnie przy parafii Najśw. Maryi Panny w Malmo. Podobne grupy działają również w Boras i Göteborgu¹⁰⁰.

Panoramiczny rzut oka na rozwój kultu Miłosierdzia Bożego w formach zaproponowanych przez św. s. Faustynę ukazuje jego uniwersalny charakter oraz świadczy, że jest on najdoskonalszą odpowiedzią Boga Ojca Miłosiernego na potrzeby współczesnego człowieka. Papież Jan Paweł II w encyklice *Dives in misericordia*, w numerach 11 i 12 omawia obszernie źródła niepokoju we współczesnym świecie. „W relacji – jak powie Ojciec Św. – do takiego obrazu naszego pokolenia... wracając do nas słowa, jakie w momencie wcielenia Syna Bożego odezwały się w maryjnym Magnificat: słowa mówiące o «miłosierdziu, które trwa z pokolenia na pokolenie»”¹⁰¹. Zwrot ku Miłosierdziu Bożemu, tak konieczny w świetle nauczania Jana Pawła II, zbiega się z usilnym wezwaniem do zawierzenia ludzkości Bogu, wyrażonym w posłannictwie duchowym św. s. Faustyny: „Wysyłam cię do całej ludzkości z Moim miłosierdziem”¹⁰².

Oczekiwania ludu cierpiącego, upadającego pod ciężarem zła, zdążają w kierunku Boga, jedyne go obrońcy człowieka przed grzechem, jedyne go zwycięzcy szatana. Objawienia św. Faustyny ujawniają nowy aspekt spełnienia tych oczekiwań, ukazują bowiem prawdziwą głębię zaufania Bogu, moc zwycięską płynącą z niego oraz czynną miłość względem bliźnich.

Przypisy:

- ¹ Por. dokumenty: Leon XII, *Tametsi futura prospicientibus* (o odkupieniu), 1 XI 1900 r.; Św. Pius X, *E supremi apostolatus Cathedra* (wyjaśnienie dewizy: „Odnówić wszystko w Chrystusie”), 4 X 1903; Pius XI, *Miserentissimus Redemptor* (o kulcie Najśw. Serca Pana Jezusa), 8 V 1928 r.; *Caritate Christi compulsi* (o modlitwie przebłagalnej do Serca Pana Jezusa), 3 V 1932; Pius XII, *Haurietis aquas* (o kulcie Najśw. Serca Jezusa), 15 V 1956; Jan Paweł II, *Dives in misericordia* (Bogaty w miłosierdzie), 30 XI 1980 r.
- ² Por. Ks. I. Różycki, *Zasadnicze rysy nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego*, Kraków 1982, wyd. II 1985, wyd. w Stockbridge, USA, z 1984.
- ³ Por. Ks. I. Różycki, *Zasadnicze rysy...*, dz. cyt. s. 21.
- ⁴ S. Faustyna Kowalska, *Dzienniczek*, 47–48. W dalszym ciągu będzie używany skrót *Dz.* na określenie *Dzienniczka*.
- ⁵ *Dz.* 49–50.
- ⁶ *Dz.* 313.
- ⁷ Ks. J. Chróściechowski MIC, *Historia nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego w naszych czasach*, London 1975, wyd. III, s. 88.
- ⁸ Por. bp E. Kisiel, *Bóg – Ojcem miłosierdzia*, „Biuletyn Miłosierdzia Bożego”, 1984, nr 14, s.57.
- ⁹ Por. ks. Chróściechowski, dz. cyt., s. 89.
- ¹⁰ Obecnie obraz ten znajduje się w Wilnie w kościele Świętego Ducha, w którym prowadzi się duszpasterstwo Polaków.
- ¹¹ Dlatego wydał najpierw opracowanie pt. *Miłosierdzie Boże*, Wilno 1936, następnie książkę pt. *Idea Miłosierdzia Bożego w liturgii*, Poznań 1937.
- ¹² *Dz.* 474–475.
- ¹³ Por. S. E. Siepak ZMBM, *Rozwój kultu Miłosierdzia Bożego w Krakowie-Łagiewnikach*, (maszynopis, s. 1).
- ¹⁴ Tamże
- ¹⁵ Por. o. J. Andrasz, *Miłosierdzie Boże, ufamy tobie!*, Stockbridge 1948; Ks. M. Sopoćko, *Miłosierdzie Boże nadzieją ludzkości*, Wrocław 1948; ks. M. Sopoćko, *Godzina święta, nowenna o Miłosierdzie Boże nad światem*, Poznań 1949.
- ¹⁶ O. J. Woroniecki OP, *Tajemnica Miłosierdzia Bożego. Nauka chrześcijańska o Miłosierdziu Bożym i o naszej wobec niego postawie*, Kraków 1945, II wyd. 1948.
- ¹⁷ Ks. M. Sopoćko, *De misericordia Dei deque eiusdem festo instituendo*, Warszawa 1947.
- ¹⁸ *O święto najmiłosierniejszego Zbawiciela*, Poznań 1947; *Poznajemy Boga w Jego Miłosierdziu – Rozważania o Miłosierdziu Bożym na tle litanii*; Poznań 1949; *Godzina święta o Miłosierdziu Boże nad światem*, Warszawa 1949.
- ¹⁹ Por. bp E. Kisiel, *Bóg – Ojcem miłosierdzia, ...*, s. 56-57.
- ²⁰ Tamże, s. 57.

-
- ²¹ Tamże, s. 57–58.
- ²² Por. Odpis protokołu oceny obrazów A. Michalaka i T. Okonia [w:] Archiwum Postulacji s. Faustyny w Krakowie.
- ²³ Ks. J. Chróściechowski MIC, *Historia nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego...* Faktycznie wydanie to ukazało się w 1977 r., po śmierci autora (zmarł 7 VII 1976 r.). Rozdział IX wspomnianej książki zatytułowany jest *Rozwój nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego w Ameryce i w świecie w latach 1941-1958*, (s. 99-118).
- ²⁴ Por. ks. J. Chróściechowski, *Historia...*, dz. cyt., s. 102–103.
- ²⁵ Tamże, s. 106–107.
- ²⁶ Ukazały się trzy wydania do 1955 r. w łącznej liczbie 100 tys. egzemplarzy.
- ²⁷ Paryż 1955, nakład 10 tys. egzemplarzy.
- ²⁸ Wydane w North Tonawanda, N.Y., 1954.
- ²⁹ *Droit à la Misericorde*, Paris 1958, s. 11.
- ³⁰ Por. ks. J. Chróściechowski, *Historia...*, s. 119–122.
- ³¹ Dz. 378.
- ³² Ks. abp E. Baziak polecił pozostawić obraz na swoim miejscu i nie wzbraniać wiernym modlitwy, a także nie znosić obchodzonych dotychczas uroczystości ku czci Miłosierdzia Bożego.
- ³³ Por. ks. J. Chróściechowski, *Historia ...*, s. 131–143.
- ³⁴ Ks. dr Michał Sopoćko, *Miłosierdzie Boga w dziełach Jego*, t. I, Veritas, Londyn 1958; t. II, Rzym–Paryż–Londyn 1961; t. III, Paryż 1962, t. IV, wyd. „Nasza Rodzina”, Paryż 1966.
- ³⁵ Por. M. Winowska, *Prawo do miłosierdzia. Posłannictwo siostry Faustyny*, Paryż 1974, s. 9.
- ³⁶ Por. *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, Kraków 1983, s. 239.
- ³⁷ Por. j.w., s. 241.
- ³⁸ Należy podkreślić, że opracowanie tematu nie byłoby możliwe bez obfitych materiałów źródłowych, jakie otrzymał autor od s. E. Siepak ZMBM z Krakowa-Łagiewnik, ks. W. Seremaka SAC, ks. wiceprowincjała Księży Marianów Antoniego Skwierczyńskiego MIC, matki generalnej Sióstr Miłosiernego Jezusa, s. Marii Kalinowskiej i wielu innych kompetentnych osób.
- ³⁹ Por. AAS LXX/1978 s. 350.
- ⁴⁰ Por. *Dzienniczek, Dodatek do przypisów*, s. 683, Kraków 1981. Warto podkreślić, że dokument z 15 kwietnia 1978 odwołujący zakaz kultu podpisał Prefekt Kongregacji, kard. F. Seper i jego sekretarz abp J. Hamer. Natomiast *Notyfikację* z 1959 r. popisał jedynie notariusz Ugo D’Flaherty.
- ⁴¹ Por. *Dzienniczek, Dodatek do przypisów*, dz. cyt., s. 684, Kraków 1981.

- ⁴² Por. ks. I. Różycki, *Miłosierdzie Boże. Zasadnicze rysy nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego*, Kraków 1982, s. 33–34.
- ⁴³ Ks. prof. I. Różycki przedstawił Kongregacji ds. Kanonizacyjnych orzeczenie drugiego teologa do *Positio super scriptis* s. Faustyny Kowalskiej (s. Heleny-Faustyny). Zostało ono opublikowane w: *Sacra Congregatio pro causis Sanctorum* (P. n. 1123), *Cracovien, beatificationis et canonisationis servae Dei Faustinae Kowalskae Instituti Sororum B.M.V. a Misericordia (1905–1938). Positio super scriptis*, Romae 1980, s. 65–540. Tłumaczona część tekstu *Positio super scriptis* ukazała się w języku polskim pt. *Nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego*, Kraków 1999. W niniejszym tłumaczeniu są zamieszczone: słowo od autora wyznającego jego pierwotną niechęć do objawień s. Faustyny (s. 65–66), wprowadzenie do studium całego *Dzienniczka* oraz studium na temat *Nabożeństwa* (s. 344–446).
- ⁴⁴ *Postanie Miłosierdzia Bożego*, Gorzów Wlkp., t. I, 1981, t. II, 1983, t. III, 1985.
- ⁴⁵ Por. *Posłannictwo Siostry Faustyny. Sympozjum o Miłosierdziu Bożym*, Kraków-Łagiewniki 18–20 V 1988, Kraków 1991.
- ⁴⁶ Por. *Święto Miłosierdzia Bożego. Materiały z Sympozjum*, Kraków 1996.
- ⁴⁷ Por. *Apostolski Ruch Bożego Miłosierdzia. Materiały z Sympozjum*, Kraków 1996. Kard. A. Deskur, *Przedmowa do pierwszego wydania*, [w:] *Dzienniczek. Miłosierdzie Boże w duszy mojej*, Warszawa 1993, s. 7.
- ⁴⁹ *Encyklika Ojca Świętego Jana Pawła II o Bożym Miłosierdziu Dives in misericordia. Tekst i komentarz*, wyd. Polskie Towarzystwo Teologiczne, Kraków 1981, *Miłość Miłosierna*, Wrocław 1985; (zbiór wykładów wygłoszonych w ramach XIII Wrocławskich Dni Duszpasterskich).
- ⁵⁰ S. E. Siepak ZMBM, *Rozwój kultu...*, art. cyt., s. 3.
- ⁵¹ Ks. A. Mruk SJ, *Beatyfikacja Sługi Bożej s. Faustyny Kowalskiej* (maszynopis, s. 18).
- ⁵² Tamże, s. 32.
- ⁵³ Ks. A. Mruk SJ, art. cyt., s. 41–45.
- ⁵⁴ Por. S. E. Siepak ZMBM, *Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Krakowie*, Kraków 1999, s. 41n.
- ⁵⁵ Por. S. E. Siepak ZMBM, *Sanktuarium...*, art. cyt., s. 43; L. Wołoskiuk, *Sanktuarium Miłosierdzia Bożego*, „Posłannictwo Św. Antoniego z Padwy”, 2000, nr 3, s. 32–34.
- ⁵⁶ Por. S. E. Siepak ZMBM, *Sanktuarium...*, art. cyt., s. 41.
- ⁵⁷ Zamówienia należy kierować na adres: ul. Siostry Faustyny 3, 30–420 Kraków, tel/fax (012) 267 61 01.
- ⁵⁸ Por. S. E. Siepak ZMBM, *Rozwój kultu...*, art. cyt., s.2–3.
- ⁵⁹ Ks. A. Sawulski SCJ, *Każdy będzie blisko*, „Przewodnik Katolicki”, 2000, nr 18, s. 16.
- ⁶⁰ S. E. Siepak ZMBM, *Budowla rozpoczęta*, „Orędzie Miłosierdzia”, 2000, nr 33, s. 8–9.
- ⁶¹ Por. ks. E. Boniewicz SAC, *Charyzmat Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Częstochowie*, s. 10.

-
- ⁶² Por. ks. W. Seremak SAC, *Dzieje Doliny Miłosierdzia w Częstochowie i jej wkład w rozwój kultu Miłosierdzia Bożego w Polsce i za granicą*, „Biuletyn Miłosierdzia Bożego”, 1992, nr 31, s. 94–101.
- ⁶³ Por. ks. E. Boniewicz SAC, *W Dolinie Miłosierdzia*, „Apostoł Miłosierdzia Bożego”, 1999, nr 1 (21), s.22.
- ⁶⁴ Por. *Ból niedowierzania*, Szczecin 1993, s. 34–43.
- ⁶⁵ Por. tamże, s. 5 nn.
- ⁶⁶ Por. bp E. Kisiel, *Stan kultu Miłosierdzia Bożego w Polsce oraz perspektywy jego rozwoju*, [w:] *Wobec tajemnicy Bożego Miłosierdzia*, Poznań 1991, s.103–110.
- ⁶⁷ Por. *Dekret w sprawie nabożeństwa do „Miłosierdzia Bożego” dla Polski*, [w:] „Święto Miłosierdzia Bożego”, Kraków 1996, s.105.
- ⁶⁸ Por. ks. J. Chróściechowski, *Historia...*
- ⁶⁹ Ks. W. Seremak SAC przez dłuższy czas pracował w Dolinie Miłosierdzia w Częstochowie i napisał pracę doktorską na temat Bożego Miłosierdzia.
- ⁷⁰ Por. „Orędzie Miłosierdzia”, 1997, nr 24, s. 25.
- ⁷¹ Por. ks. J. Waligórski SAC, *W sercu Afryki*, „Apostoł Miłosierdzia Bożego”, 1995, nr 3 (7), s. 15–16.
- ⁷² Por. M.K., *Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Tanzanii*, „Orędzie Miłosierdzia”, 1999, nr 31, s. 19.
- ⁷³ Por. ks. S. Skuza SAC, *Sanktuarium w Yamoussoukro. Bazylika Matki Bożej Pokoju*, „Apostoł Miłosierdzia Bożego”, 1995, nr 3 (7).
- ⁷⁴ Por. ks. J. Rostworowski SJ, *Jezu ufam Tobie, Orędzie Miłosierdzia*, Kraków 5 X 1991.
- ⁷⁵ Por. P. Niedźwiedzki, *1800 mil z Jezusem*, w II, Kraków 2000.
- ⁷⁶ S. M. Kalinowska SMJ, *Ostatnie 15 lat rozwoju kultu Miłosierdzia Bożego*, (maszynopis z 10 V 2000, s.3).
- ⁷⁷ Adres Wspólnoty: Devotion of the Divine Mercy, Notre-Dame-des-Sept-Douleurs 4155, rue Wellington, Verdun (Quebec), H46 1V8, Canada.
- ⁷⁸ *Miłosierdzie Boże w świecie*, „Róże Maryi”, 1999, nr 2(621), s. 11–12.
- ⁷⁹ J. Soryna, *Katedra i diecezja w Meksyku pod wezwaniem Miłosierdzia Bożego*, „Apostoł Miłosierdzia Bożego”, 1999, nr 1(21), s.6–8.
- ⁸⁰ Ks. Z. Lewandowski, *Apostołowie Miłosierdzia Bożego, które nie zna granic...*, „Apostoł Miłosierdzia Bożego”, 1999, nr 3(23), s.14.
- ⁸¹ Ks. Lucjan Kamiński SDB, *Posłannictwo bł. Faustyny na Antylach Holenderskich*, „Róże Maryi”, 1999, nr 2 (621), s. 13.
- ⁸² Por. ks. J. Sopicki SAC, *Sanktuarium Miłosierdzia Bożego*, „Miejsca Święte”, 2000, nr 5(41), s. 26-27.

- ⁸³ Wydawane jest też czasopismo: „Rios de Divina Misericordia”. Por. „Apostol Miłosierdzia Bożego”, 1995, nr 4(8), s.23–24.
- ⁸⁴ S. M. Kalinowska SMJ, *Ostatnie 15 lat rozwoju kultu Miłosierdzia Bożego*, (maszynopis z 10 V 2000).
- ⁸⁵ Siedziba Bractwa: P.O. Box 42, Tarcutta NWS 2652, Australia.
- ⁸⁶ S. M.S. Musiał ZMBM, *Dzienniczek po arabsku*, (wywiad z ks. Antoine Gemayelem), „Orędzie Miłosierdzia”, 1999, nr 32, s. 8–9.
- ⁸⁷ Ks. J. Frąckiewicz, *Apel z Syberii*, „Apostol Miłosierdzia Bożego”, 1997, nr 3(15), s.20.
- ⁸⁸ *Il Culto della Divina Misericordia nella prospettiva del Grande Giubileo „Tertio Millenio Adveniente”*. *Atti del Convegno*, Centro di Spiritualita della Divina Misericordia, Roma 2000.
- ⁸⁹ Szczególnie ważne dla poznania historii kultu Miłosierdzia Bożego w Italii są wykłady: Don J. Bart, *Introduzione del Convegno*, s. 10–11; Don R. Tissot, *Dio tende la sua mano all'uomo d'oggi*, s. 12–41; P. L. Caravello, *La prima diffusione del messaggio della „Divina Misericordia” in Italia*, s. 42–50, Don P. Poggi, *La risposta dell'uomo all' invito del Padre Misericordioso*, s. 51–58, Anna di Cesare, *Diffusione del Messaggio della Divina Misericordia attraverso una rete di evangelizzazione*, s. 59–65, w: *Il Culto della Divina Misericordia...*
- ⁹⁰ S. E. Siepak ZMBM, *Z Jezusem Miłosiernym w Trzecie Tysiąclecie*, „Orędzie Miłosierdzia”, 1997, nr 23, s. 6–7.
- ⁹¹ Schwester Faustine Sekretariat, M. R. Hanke, Postfach 1323-D 59916 Brilon.
- ⁹² Adres ośrodka: 4420 Coesfeld – Lette, Im Grossen Esch
- ⁹³ Por. „Orędzie Miłosierdzia”, 1997, nr 23, s. 24.
- ⁹⁴ Por. „Orędzie Miłosierdzia”, 1998, nr 27, s. 24.
- ⁹⁵ Por. „Orędzie Miłosierdzia”, 1998, nr 27, s. 24.
- ⁹⁶ Adres: Kisboldogasszony, Plebania Hivatal, H-3300 Eger, Szehenyi ut 51.
- ⁹⁷ *Kostol Bozieho Milosrdenstva*, „Apostol Bozieho Milosrdenstva”, 1998, nr 5, s.4–7.
- ⁹⁸ Por. „Orędzie Miłosierdzia”, 1999, nr 30, s. 25.
- ⁹⁹ Ks. W. Sutkowski, *List z Woronowa*, „Horyzonty Misyjne”, 1999, nr 3 (8).
- ¹⁰⁰ S. M. Kalinowska, *Ostatnie...*, s. 3.
- ¹⁰¹ Jan Paweł II, *Dives in misericordia*, Wprowadzenie do rozdziału VII: *Miłosierdzie Boga w postannictwie Kościoła*.
- ¹⁰² Dz. 1588.

Bp Paweł Socha CM, dr
 Diecezja zielonogórsko-gorzowska
 ul. J. Kilińskiego 3, 65-508 Zielona Góra